

LA VEU
DEL REGNE

600 ANYS DE LA
GENERALITAT VALENCIANA

LA VEU DEL REGNE

600 ANYS DE LA GENERALITAT VALENCIANA

Parlaments institucionals

LA VEU DEL REGNE
600 anys de la Generalitat Valenciana

VOLUM I
PARLAMENTS INSTITUCIONALS

LA VEU DEL REGNE
600 anys de la Generalitat Valenciana

VOLUM I
PARLAMENTS INSTITUCIONALS

VNIVERSITAT VALÈNCIA

Aquesta obra està sota una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional

© Dels textos: els autors, 2020

© D'aquesta edició: Universitat de València i Generalitat Valenciana, 2020

Il·lustració de la coberta: Mural del Salón de Cortes. Generalitat Valenciana, Mateo Gamón (2018).

Correcció: Xavier Llopis

Maquetació: Addenda

Disseny de coberta: Quinto A Estudio Gráfico

ISBN (OC): 978-84-9134-596-1

ISBN (Vol. I): 978-84-9134-597-8

ISBN (Vol. I): 978-84-9134-624-1 (ePub)

ISBN (Vol. I): 978-84-1118-559-2 (PDF)

DOI: <https://doi.org/10.7203/PUV-OA-9788411185592>

Edició digital

Índex

La veu del regne.	
Representació política, recursos públics i construcció de l'estat.	
600 anys de la Generalitat Valenciana	9
Organització del congrés	13
Sessió inaugural	
Antoni Furió, <i>President del congrés</i>	17
Parlament	
Ximo Puig, <i>President de la Generalitat Valenciana</i>	29
Parlament	
Mavi Mestre, <i>Rectora de la Universitat de València</i>	33
Parlament	
Rhamsés Ripollés Puig, <i>Alcalde de Morella</i>	39
Parlament	
Carmen Lázaro Guillamón, <i>Vicerectora de Cultura i Relacions Institucionals de la Universitat Jaume I</i>	41
La Generalitat Valenciana en la història.	
Arcadi Garcia Sanz (†), <i>Universitat Jaume I</i>	43
Presentació de l'Acta Curiarum Regni Sardiniae	
Enric Morera i Català, <i>President de les Corts Valencianes</i>	67

Parlament

Lluís Guia, *Universitat de València i Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea, Consiglio Nazionale delle Ricerche, Càller, Itàlia* 73

Parlament

Michele Cossa, *Secretario del Consiglio Regionale della Sardegna* 79

Parlament

Gianfranco Ganau, *Presidente del Consiglio Regionale della Sardegna* 85

Parlament

Luis Barcala, *Alcalde de Alicante* 89

Parlament

Francisco Torres, *Vicerector de la Universitat d'Alacant* 95

Parlament

Roger Torrent i Ramió, *President del Parlament de Catalunya* 101

600 anys de les Corts Valencianes, 600 de l'Arxiu del Regne de València

Fanny Tur Riera, *Directora de l'Arxiu Històric d'Eivissa* 105

Parlament

Violeta Barba, *Presidenta de las Cortes de Aragón* 107

Acte de cloenda

Enric Morera i Català, *President de les Corts Valencianes* 109

Vuit dies per a la història. Crònica del congrés «La veu del regne»

Juan Vicente García Marsilla, *Universitat de València* 113

La veu del regne

Representació política, recursos públics i construcció de l'estat. 600 anys de la Generalitat Valenciana

El 1418, ara fa sis-cents, es creava la Generalitat Valenciana, la més alta institució representativa del regne de València durant l'època foral. En realitat, i com les seues homòlogues catalana i aragonesa, la Diputació del General, el nom original de la institució, havia començat a configurar-se molt abans, en la segona meitat del segle XIV, però no va ser fins les corts de 1418 que es va constituir com un òrgan permanent, amb una estructura administrativa i unes funcions clares i definides. Aquesta diputació permanent de les corts representava el conjunt –el General– dels habitants del regne de València, i se la coneixia habitualment amb el nom de Generalitat. La seua existència es prolongà fins a començaments del segle XVIII, quan va ser abolida, junt amb les altres institucions valencianes, pels decrets de Nova Planta. El seu record, però, es mantindria viu en les dues centúries següents i alimentaria, primer, l'evocació nostàlgica dels historiadors romàntics i els poetes i els escriptors de la Renaixença i, després, les reivindicacions autonomistes del valencianisme polític que en reclamaria la restauració. Finalment, i en el marc de l'Estatut d'Autonomia de 1982, es va recuperar el nom de Generalitat per a designar el conjunt d'institucions de l'autogovern valencià, entre les quals, senyaladament, hi ha el Consell i les Corts.

Amb motiu de l'efemèride, les universitats públiques valencianes van rebre l'encàrrec de la Generalitat d'organitzar un congrés internacional sobre la història de la institució, des de la seua creació a principis del segle xv fins a la restauració a finals del xx. I, per tal de comprendre millor la singularitat de la Generalitat Valenciana, la seua naturalesa, la seua estructura, les seues competències i les seues funcions, es va adoptar des de bon començament una perspectiva comparatista, tant amb altres institucions similars –i fins i tot amb el mateix nom, com és el cas de la Generalitat de Catalunya– dins de l'antiga Corona d'Aragó, com d'altres països de l'Europa occidental que també van comptar amb una diputació o comissió permanent de les seues corts o parlaments.

El congrés, celebrat del 21 al 28 d'octubre de 2018, reuní més de cent-vuitanta investigadors d'universitats europees i americanes, les intervencions dels quals, ordenades en setze sessions, aportaren nous coneixements i també noves reflexions tant sobre la Generalitat Valenciana i les institucions similars que es van desenvolupar a altres països, com sobre conceptes i temes claus com ara la representació i la representativitat política, les relacions entre el rei i el regne, el constitucionalisme (pactisme) i la confrontació amb el monarca, el pensament i el discurs polític, la doctrina legal, la memòria del regne (arxius), l'art i la cultura, les finances i la fiscalitat, el deute públic i la construcció de l'estat, etc. Sens dubte, els textos de les intervencions, que seran publicats en diferents volums monogràfics dedicats als temes que van ser abordats en les distintes sessions, dins una mateixa col·lecció creada a l'efecte, constituïran el millor llegat d'aquesta magna reunió científica.

El primer volum de la sèrie, que veu ara la llum, recull els textos dels parlaments en els actes institucionals del congrés, particularment les intervencions del Molt Honorable President de la Generalitat Valenciana i de la Rectora Magnífica de la Universitat de València en la sessió inaugural celebrada solemnement al paraninfo de la Universitat de València, el 21 d'octubre, i la del Molt Excel·lent President de les Corts Valencianes en la sessió de clausura celebrada al castell de Santa Bàrbara de la ciutat d'Alacant, el 28 d'octubre. El llibre inclou així mateix els discursos d'altres autoritats públiques i acadèmiques, com l'Il·lustríssim Alcalde de Morella i l'Excel·lentíssim Alcalde d'Alacant i els vicerectors de la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana i de la Universitat d'Alacant que representaren els respectius rectors. El congrés tingué també un acte d'una forta càrrega simbòlica, com va ser la participació, en la sessió de clausura, dels presidents de les Corts o dels governs regionals dels antics estats de la Corona d'Aragó (Catalunya, Aragó, Illes Balears –en aquest cas, la consellera de Cultura del Govern–, i Sardenya), els parlaments dels quals es publiquen en aquest llibre.

El volum conté, finalment, els textos dels parlaments de naturalesa protocol·lària o acadèmica que es pronunciaren en les sessions institucionals. En primer lloc, la presentació de la col·lecció *Acta curiarum Regni Sardiniae*, que tingué lloc el dia 27 d'octubre al palau dels Borja, a cura del president del Consiglio Regionale della Sardegna, del president del *comitato scientifico* encarregat de la publicació i del professor Lluís Guia, secretari del congrés. En segon lloc, la conferència «La Generalitat Valenciana en la història», del professor Arcadi Garcia i Sanz,

que va ser llegida pel professor Vicent Garcia Edo el dia 24 d'octubre a la sala del Justícia de l'Ajuntament de Morella. I el parlament pronunciat pel professor Antoni Furió, president del congrés, en la sessió inaugural i en la de clausura. El llibre es tanca amb una crònica del congrés, a càrrec del professor Juan Vicente García Marsilla, secretari també d'aquesta memorable trobada acadèmica.

Junt amb aquest primer volum, de naturalesa més institucional, n'apareixen altres dos, que recullen les contribucions científiques presentades a les dues primeres sessions, *La Generalitat, institució clau de l'autogovern valencià* i *Espais i imatges de la Generalitat*, respectivament. Esperem que els següents puguen veure la llum en els pròxims mesos i que, en un termini raonable, tots siguen publicats. Al capdavant, el més important i el que quedarà sobretot del congrés, junt amb el bon record que deixà entre els qui hi participaren, serà la publicació completa dels seus resultats.

Març de 2020

Organització del congrés

Comitè d'Honor

Molt Honorable Sr. XIMO PUIG
President de la Generalitat Valenciana

Molt Excel·lent Sr. ENRIC MORERA
President de les Corts Valencianes

Honorable Sr. VICENT MARZÀ
Conseller d'Educació, Cultura i Esport

Prof. Dra. M. VICENTA MESTRE
Rectora Magnífica de la Universitat de València

Prof. Dr. FRANCISCO J. MORA
Rector Magnífic de la Universitat Politècnica de València

Prof. Dr. MANUEL PALOMAR
Rector Magnífic de la Universitat d'Alacant

Prof. Dra. EVA ALCÓN
Rectora Magnífica de la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana

Prof. Dr. JESÚS TADEO PASTOR
Rector Magnífic de la Universitat Miguel Hernández d'Elx

Molt Il·lustre Sr. SANTIAGO GRISOLIA
President del Consell Valencià de Cultura

Honorable Sr. RAMON FERRER
President de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua

Comitè científic

GUIDO D'AGOSTINO (Università degli Studi di Napoli Federico II), ERNEST BELENGUER (Universitat de Barcelona), AGUSTÍN BERMÚDEZ (Universitat d'Alacant), WIM BLOCKMANS (Universiteit Leiden), GERMÀ COLON (Universität Basel-Universitat Jaume I de Castelló de la Plana), PIETRO CORRAO (Università degli Studi di Palermo), Remedios Ferrero (Universitat de València), FELIPE GARÍN (Universitat Politècnica de València), JEAN-PHILIPPE GENET (Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne), ENRIQUE GIMÉNEZ (Universitat d'Alacant), LLUÍS GIMENO BETÍ (Universitat Jaume I de Castelló de la Plana), MICHEL HÉBERT (Université du Québec à Montréal), PAULINO IRADIEL (Universitat de València), ANTONELLO MATTONE (Università degli Studi di Sassari), ANTONIO MESTRE (Universitat de València), ROSA MONLLÉO (Universitat Jaume I de Castelló de la Plana), TOMÀS DE MONTAGUT (Universitat Pompeu Fabra), M. ROSA MUÑOZ (Universitat de València), GIOVANNI MUTO (Università degli Studi di Napoli Federico II), MARIANO PESET (Universitat de València), EMILIA SALVADOR (Universitat de València), Eva Serra (Universitat de Barcelona) i JOHN WATTS (University of Oxford).

President del congrés

ANTONI FURIÓ (Universitat de València)

Secretaris

JUAN VICENTE GARCÍA MARSILLA (Universitat de València)

LLUÍS GUIA (Universitat de València)

Comitè organitzador

ESTER ALBA (Universitat de València), ARMANDO ALBEROLA (Universitat d'Alacant), DAVID BERNABÉ (Universitat d'Alacant), JOSÉ VICENTE CABEZUELO (Universitat d'Alacant), TERESA CANET (Universitat de València), CARMEN CORONA (Universitat Jaume I de Castelló de la Plana), JOSEPA CORTÈS ESCRIVÀ (Universitat de València), RICARDO FRANCH (Universitat de València), VICENT GARCIA EDO (Universitat Jaume I de Castelló de la Plana), ALBERT GIRONA (Universitat de València), MAGDALENA MARTÍNEZ ALMIRA (Universitat d'Alacant), JOSEP MONTESINOS (Universitat de València), FRANCISCO JAVIER PALAO (Universitat de València), JOSÉ ANTONIO PÉREZ JUAN (Universitat Miguel Hernández d'Elx), VICENT PONS (Universitat de València i Arxiu de la Catedral de València), CARLES RABASSA (Universitat Jaume I de Castelló de la Plana), PILAR ROIG PICAZO (Universitat Politècnica de València), PEDRO RUIZ TORRES (Universitat de València), JOSEP MIGUEL SANTA-

CREU (Universitat d'Alacant) i FRANCESC TORRES FAUS (Arxiu del Regne de València).

Equip de treball

LUIS ALMENAR, ANTONIO BELENGUER, GUILLEM CHISMOL, JAVIER FAJARDO, MIQUEL FAUS, LAURA PERIS, LLEDÓ RUIZ DOMINGO i BLAI SERVER.

Gabinet de la rectora de la Universitat de València; Gabinet de la rectora de la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana; Gabinet del rector de la Universitat d'Alacant; Secretaria Autònoma de Presidència i Gabinet de la Presidència de les Corts Valencianes.

Administració: ELISA PALACIOS

Web: www.uv.es/gv600

Facebook: [Facebook.com/LaVeuDelRegne](https://www.facebook.com/LaVeuDelRegne)

Twitter: [@LaVeuDelRegne](https://twitter.com/LaVeuDelRegne)

Sessió inaugural

ANTONI FURIÓ

President del congrés

Enguany fa sis-cents anys de la creació de la Generalitat Valenciana, la institució que, nascuda inicialment amb una finalitat fiscal i financera, acabaria ostentant la més alta representació política del regne de València i el nom de la qual, recuperat el 1982 en l'Estatut d'Autonomia, designa avui el conjunt de les institucions de l'autogovern valencià. En efecte, el 22 de març de 1418, en la darrera sessió de les corts celebrades aquell any, reunides al convent de Predicadors de la ciutat de València, es van publicar els furs aprovats en aquella ocasió, entre els quals, els que regulaven les funcions, la composició i la forma d'elecció dels membres de la nova institució. De la importància que se li va voler donar a aquesta, ja des del principi, en són una bona mostra els noms dels primers diputats: el bisbe de València, Hug de Llupià; el mestre de l'orde de Montesa, Romeu de Corbera; el duc de Gandia, Alfons d'Aragó; el cavaller Lluís Carbonell; el ciutadà de València Bernat Joan, i el veí d'Alzira Bernat Costejà. És a dir, els personatges políticament més rellevants en el regne de València en les primeres dècades del segle xv.

Els sistemes polítics reflecteixen les realitats socials i econòmiques de les societats de les quals emanen i, en aquest sentit, la Generalitat del regne de València traduïa, en la seua composició, els trets característics de la societat valenciana, una societat molt

urbanitzada, amb un gran pes demogràfic, econòmic i polític de les ciutats, i en particular de la capital, la ciutat de València, i amb una economia molt comercialitzada, orientada en bona mesura cap al mercat i l'exportació. A més, al contrari que passava a Aragó i a Catalunya, el regne de València no comptava amb grans estats feudals ni barons poderosos que rivalitzassen amb el monarca. Les úniques senyories veritablement grans eren les de l'orde de Montesa, creat amb les possessions dels ordes del Temple i de l'Hospital, i els ducats de Gandia i Sogorb, en les mans de branques secundàries de la família reial. Més que de magnats i barons, el regne de València era un país de cavallers i petits nobles, de ciutadans i mercaders, de juristes i professionals urbans. I això és el que reflecteix la primera composició de la Generalitat: el caràcter urbà del país, amb la presència del cavaller, el ciutadà de València i el veí d'Alzira; i la participació dels qui eren aleshores els personatges més poderosos del regne: el bisbe de València i el mestre de Montesa, pel braç eclesiàstic, i el duc de Gandia, pel braç militar o nobiliari. Un duc de Gandia que, només sis anys abans, havia estat candidat al tron vacant de la Corona d'Aragó.

En realitat, i com les seues homòlogues catalana i aragonesa, la Generalitat Valenciana havia nascut molt abans, com a comissió o diputació permanent de les corts, però sense estructura formal reconeguda ni caràcter estable. Com que les corts només es reunien quan el rei les convocava i la durada de les sessions no permetia acabar tots els punts, ja des de la primera meitat del segle XIV es van crear comissions delegades que prosseguien i finalitzaven els treballs de les corts una vegada dissoltes aquestes, generalment això ocorria en el cas de la recaptació dels donatius

o subsidis aprovats en les sessions parlamentàries. Però el naixement de la Generalitat no respon només a una necessitat administrativa o financera, sinó eminentment política. Enfront del rei, hi havia el regne, i aquest estava representat políticament per les corts, és a dir, pels representants dels tres braços o estaments en què es dividia la societat medieval. Però les corts no es reunien quan volien, sinó quan les convocava el monarca, i aquest només les convocava quan no tenia més remei. Quan necessitava diners, generalment per a fer front a una campanya militar. Sabia que la contrapartida serien concessions polítiques, en especial un major control de l'acció de govern, ja que els síndics de les corts denunciarien els greuges i contrafurs comesos pels oficials reials i també aprofitarien per guanyar una major participació política. El context decisiu va ser la llarga guerra amb Castella, que ocupa pràcticament tot el tercer quart del segle XIV. El rei Pere el Cerimoniós, que s'havia mostrat autoritari durant la primera fase del regnat, desesperat per trobar finançament per a fer front a la invasió castellana, que per dues vegades arribà a les portes de la ciutat de València, acceptà que els impostos votats per a reunir la suma del subsidi fossen recaptats i administrats per les mateixes corts, a través d'una comissió delegada o diputació permanent, i no pels oficials reials.

S'obre així un important capítol en la història no sols fiscal i financera, sinó sobretot política del regne de València i, en general, de la Corona d'Aragó, que els acosta més a la via del parlamentarisme i el constitucionalisme pròpia d'Anglaterra, els Països Baixos i altres regions europees, que a la més monàrquica i autoritària, que acabaria en l'absolutisme, seguida per França i Castella. I així, mentre en aquests dos països seria el monarca i

la hisenda reial, és a dir, el poder central, el que s'encarregaria de la recaptació i la gestió dels impostos, amb tot el que això suposa –i bé que ho sabem els valencians del segle XXI–, al regne de València, com a la Corona d'Aragó, el que se n'encarregava era la Generalitat i la hisenda del regne, convertits en actors polítics que, com el Parlament a Anglaterra o institucions similars a Borgonya, Flandes i Holanda, constituïen un contrapès a l'actuació del sobirà. Al regne de València, el rei no estava per damunt de la llei –de fet, no era rei fins que no jurava els furs, a l'inici del seu regnat–, ni tan sols, dit siga de passada, per damunt de l'impost, com mostren els pagaments fets per la Casa del Rei cada vegada que s'estava a la capital valenciana.

La Generalitat, doncs, fa els primers passos als anys seixanta del Tres-cents, quan es va fer necessari un important esforç econòmic per a fer front a l'enorme volum de la despesa militar. Però no va ser fins 1418, ara fa sis-cents anys, amb Alfons el Magnànim, que la nova institució es va consolidar plenament i començà a funcionar amb regularitat. La Generalitat, anomenada inicialment Diputació del General, era, efectivament, una diputació, una comissió permanent de les corts, que representava el conjunt –«general»– dels habitants del regne de València. Aquesta funció de representació política del regne queda molt ben expressada en una declaració de 1409 en què es diu: «E, com lo ofici de la Diputació representàs tot lo regne». Per oligàrquiques que fossen –i això no ho hem de perdre de vista: es tracta d'una societat feudal, estamental, no d'una societat moderna i democràtica–, les corts i en particular la seua diputació permanent, la Generalitat, representaven la societat política del regne, i n'eren ben conscients. Eren la veu del regne, la

veu que vehiculava les queixes i les demandes dels valencians davant el monarca.

A la consolidació de la Generalitat també contribuí l'emissió de deute públic –de fet, es tracta del primer deute sobirà o estatal a Europa, si exceptuem el de les ciutats-estat del nord d'Itàlia–, els interessos del qual es pagaven amb els ingressos fiscals recaptats per la institució, els impostos coneguts com a *generalitats*, que es convertiren així en permanents i regulars. Difícilment hauria pogut Pere el Cerimoniós no sols guanyar la guerra contra una Castella que multiplicava per quatre o per cinc l'extensió i la demografia de la Corona d'Aragó, sinó fins i tot acabar en taules, si no hagués estat per la capacitat fiscal i financera d'aquesta. Castella tenia més territori, més població i, sobretot, més tropes, però la Corona d'Aragó tenia més capacitat financera gràcies a la riquesa de les ciutats i a la seua economia. Aquesta capacitat financera es concretà en l'emissió de deute públic, que era adquirit per ciutadans i altres inversors del regne. El deute públic consolidat i a llarg termini, el primer deute sobirà a Europa, molt abans que s'estengués a la resta del continent (a Anglaterra, per exemple, no s'implantaria fins al final del segle XVII, més de tres-cents anys després), dotava l'estat d'un important volum de recursos, que, en el cas valencià, com en el de la resta de territoris de la Corona d'Aragó, era gestionat i controlat per la Generalitat. Podem fer-nos una idea del que això significa si tenim en compte l'actual infrafinançament del País Valencià i, com a conseqüència, la invisibilitat política d'aquest a Madrid. Els diners dels impostos que paguen avui els valencians es canalitzen majoritàriament cap a l'administració central, que després només en retorna, en forma d'inversions i transferències, una

part molt minsa i gens proporcional a la població. El País Valencià és, des de fa moltes dècades, un important motor econòmic, un dels més potents d'Espanya, primer amb la taronja i l'agricultura d'exportació i després amb el turisme i la construcció, però un nan polític. L'acció política depèn en gran mesura de la capacitat financera i la hisenda espanyola s'ha organitzat en els últims tres segles amb una visió centralista i vertical des de Madrid, que és també com s'ha construït l'Estat espanyol des de la guerra de Successió i el triomf dels Borbons. Molt diferent al model descentralitzat, confederal en diríem avui, que caracteritzà primer la Corona d'Aragó, en l'època medieval, i després la monarquia hispànica de la Casa d'Àustria, que mantingué vigent el sistema foral.

Guerra, fiscalitat i finances, especialment el deute públic, estan, doncs, en l'origen de la forma que acabaria adoptant la construcció de l'Estat als territoris de la Corona d'Aragó, entre aquests el regne de València, caracteritzada per un major equilibri de poder entre el rei i el regne i per la participació política d'aquest, a través de la Generalitat, en l'administració fiscal i financera de l'Estat, cosa que no es feu a Castella, on mai no es va desplegar una institució semblant. Amb el temps, la Generalitat assumiria també funcions polítiques, encara que en els temps moderns hagué de compartir la representació del regne amb una altra institució, els Elets dels Tres Estaments. I és que la Generalitat havia estat paulatinament neutralitzada i desactivada per la monarquia, que mediatitzava l'elecció dels síndics de les ciutats i exercia també un fort control sobre els altres, de manera que els braços o estaments de les corts decidiren elegir els seus propis representants directes per tal de deslliurar-se de

la tutela reial i defensar-ne millor els interessos i els del regne. Per la seua part, el monarca atiaua la competència entre ambdues institucions per tal de debilitar la representació política dels valencians i, sobretot, la seua contestació a les polítiques reials, com es posaria en relleu amb mesures tan lesives per als interessos valencians com l'expulsió dels moriscos el 1609, que comportà la minva de la tercera part de la població del país o, abans, la introducció de la Inquisició, durament contestada per les institucions regnícoles, i que tindria efectes devastadors per a la societat i la cultura valencianes.

La Generalitat, com la resta de les institucions del regne de València, va ser abolida el 1707, després de la derrota valenciana en la guerra de Successió, pels decrets de Nova Planta, que substituïen l'antic ordenament foral per les lleis i institucions castellanes, amb una visió més centralista i absolutista de l'Estat i del poder de la monarquia. Quan dic «derrota valenciana» i no del bàndol austriacista, és perquè la derrota va ser general, de tots els valencians, com amargament es queixaven els partidaris de Felip V, que protestaren per la supressió de les lleis i les llibertats valencianes i que, per això, tot i la seua filiació política borbònica i la lleialtat al nou monarca, acabaren a la presó. Amb tot, la Generalitat no desaparegué del tot de l'imaginari dels valencians, que, d'altra banda, tenien al magnífic edifici del palau de la plaça de Manises un testimoni permanent de l'antiga esplendor. En els segles XIX i XX, les institucions forals, junt amb tot el passat medieval i modern, es convertiren en objecte, primer, d'evocació nostàlgica per part dels poetes i erudits del Romanticisme i la Renaixença, de Vicent Boix a Teodor Llorente, i, més tard, de reivindicació política per part del valencianisme.

De la Declaració Valencianista de 1918, de la qual es compleixen enguany cent anys, a la Segona República, les aspiracions valencianistes anaren concretant-se en l'aconseguint d'un Estatut d'Autonomia, al mateix solc del que havien obtingut ja Catalunya, Euskadi i Galícia, i que la guerra no va fer possible. Aquestes aspiracions es reprengueren durant el franquisme i, sobretot, en la transició democràtica, quan les forces progressistes afegiren al paquet bàsic de reclamacions democràtiques –llibertat i amnistia– la de –i estatut d'autonomia–. Això i les grans mobilitzacions que hi donaren suport, com la manifestació massiva del Nou d'Octubre de 1977, ara fa ja quaranta-un anys, conduïrien finalment a l'Estatut de 1982, que recuperava, més que l'antiga institució premoderna, el seu nom i el seu caràcter simbòlic, amb el qual es designa des d'aleshores el conjunt de les institucions de l'autogovern valencià.

La singularitat política dels valencians no és, doncs, un fenomen recent, de fa menys de quaranta anys, quan es va crear l'Estat de les autonomies, quan es va decidir el cafè per a tots per a igualar el de Catalunya i el País Basc, sinó que enfonsa les arrels en un passat antic, plurisecular, i, com demostraren les mobilitzacions dels anys setanta, encara viva i present. Sis segles no són poca cosa, encara que la celebració puga ser lleugerament tímida, sense estridències ni grans solemnitats ajustades a la importància de l'efemèride i que, de ben segur, no seria negligida ni desaprovada, si poguessen disposar-ne, per altres comunitats autònomes més conscients i zeloses del seu passat històric.

De tot això, de la creació de la Generalitat a la seua abolició, la seua recuperació i el seu present, de les seues funcions i competències, de la seua composició i forma d'elecció, del seu pa-

trimoni cultural i artístic, de la relació amb el monarca, entre la col·laboració i la confrontació, de la negociació, de la representativitat política, de finances i fiscalitat, de deute públic, de construcció de l'Estat i de la història valenciana dels últims sis segles en general, amb la Generalitat com a fil conductor, se'n parlarà en el congrés internacional que, sota el nom *La veu del regne. Representació política, recursos públics i construcció de l'estat. 600 anys de la Generalitat Valenciana*, se celebrarà al llarg d'aquesta setmana, de diumenge 21 a diumenge 28. El congrés, organitzat per les cinc universitats públiques valencianes, amb el patrocini de Presidència de la Generalitat i el concurs també de les Corts Valencianes, reunirà a València, Morella i Alacant més de cent vuitanta especialistes de diferents països, de França i Itàlia al Canadà, els estudis dels quals contribuïran no sols a posar en valor el paper de la Generalitat com a entitat singular, pròpia d'estats amb una important representació política del regne, sinó també a comparar la institució valenciana amb d'altres de similars –i fins i tot amb el mateix nom– en altres regnes de la Corona d'Aragó i fins i tot d'Europa occidental. Així, mentre que unes sessions se centren en la Generalitat Valenciana, en ella mateixa, d'altres l'aborden en comparació amb la Generalitat de Catalunya, la Diputación General de Aragón i les diputacions dels regnes de Sardenya, Sicília i Nàpols, i encara amb les que funcionaren a Borgonya i als Països Baixos. Només des d'una perspectiva comparatista, destacant-ne les similituds i les diferències, podrem entendre millor la singularitat de la institució valenciana.

La majoria de les sessions científiques tindran lloc a la ciutat de València, repartides en diversos escenaris, des de la Facul-

tat de Geografia i Història fins a la Facultat de Dret, la de Medicina i l'edifici del Rectorat, totes dins la Universitat de València, a l'avinguda de Blasco Ibáñez, a més de la Facultat de Teologia, l'Octubre. Centre de Cultura Contemporània, el Palau de les Corts i el mateix Palau de la Generalitat, tot al centre de la ciutat. En total seran setze sessions que se celebraran simultàniament als diferents espais esmentats. A Morella, dimecres 24, al Teatre Municipal, a la Sala del Justícia i al convent de Sant Francesc, se celebrarà un altre acte institucional, presidit pel conseller d'Educació, Cultura i Esport, la rectora de la Universitat Jaume I l'alcalde de la ciutat, seguit d'una sessió acadèmica, i a Alacant, al castell de Santa Bàrbara, se celebrarà la sessió de clausura, presidida pel president de les Corts, el rector de la Universitat d'Alacant, l'alcalde de la ciutat i els presidents dels parlaments o consells regionals dels territoris que formaren part de l'antiga Corona d'Aragó: Catalunya, Aragó, Illes Balears, Sardenya, Sicília i Nàpols. I en tots aquests actes, tindrem la participació de la Capella de Ministrers, dirigida per Carles Magraner, que ha creat un espectacle escènic i musical per a l'ocasió, *La veu del regne. Cants d'un poble per a trencar silencis*, amb música dels diferents períodes històrics i textos elaborats per Alfons Llorenç.

Amb un magne congrés com aquest, es vol retre homenatge també a aquella esplèndida i inèdita experiència que va ser el Primer Congrés d'Història del País Valencià, que reuní més de set-cents participants l'any 1971, prompte farà cinquanta anys, i que malauradament no va tenir continuïtat. I també a historiadors i pensadors que posaren la història i la identitat dels valencians al centre de les seues reflexions, en particular Joan Fuster,

Manuel Sanchis Guarner, Joan Reglà, Emili Giralt i Alfons Cucó, que, en uns moments difícils, no sols de repressió sinó també de provincialització i despersonalització, identificaren els problemes i les llacunes de l'experiència històrica valenciana, alhora que formulaven propostes de futur. La història, combinada amb la voluntat política, amb la decisió de futur.

En aquest mateix sentit, tot i tractar-se el congrés que avui inaugurarem d'un congrés d'història —una història que arriba fins avui mateix, ja que algunes de les ponències analitzaran els últims anys de govern autonòmic, i fins i tot la presència de la Generalitat i la història valenciana en els llibres de text—, la perspectiva no és historicista. En el discurs d'obertura de curs a l'Institut de París on exercia com a professor, al començament dels anys trenta del segle xx, Pierre Vilar explicava als alumnes que l'objectiu de la història no consisteix tant a acumular coneixements, i menys encara dates i noms, sinó a «ensenyar a pensar davant els problemes més greus del món». O, com diria trenta anys més tard Joan Reglà, aleshores catedràtic d'història moderna a la Universitat de València, a «comprendre el món». Un dels problemes d'avui és el de l'organització política de l'Estat i la redistribució dels recursos financers, com mostren l'agenda del Consell de la Generalitat Valenciana i la preocupació de totes les forces polítiques i, en general, de tota la societat valenciana pel finançament. La història no ho resoldrà, això. Però ajuda a comprendre-ho, a comprendre com hem arribat fins ací. Espanya s'ha construït d'una determinada manera des del segle XVIII, fortament centralitzada i vertical, del centre sobre, o contra, les perifèries. Però podria haver-ho fet d'una altra manera, com ho intentaren les dues experiències republicanes amb què ha comp-

tat, al segle XIX i al segle XX, com ho intenta des de fa quasi quaranta anys l'actual Estat de les autonomies o fins i tot com aspiren a aprofundir-hi alguns, desenvolupant el seu caràcter federal, enfront de les pulsions recentralitzadores d'altres, que pretenen revertir tot el procés i tornar als vells i bons temps en què tot es decidia a Madrid. Avui, que ens preocupen problemes tan apressants com, a escala mundial, l'aprofundiment en la democràcia i en la inclusivitat dels sistemes polítics, per fer front a l'increment de les desigualtats i la marginació dels més desfavorits, o, en l'àmbit espanyol, la consolidació d'una forma d'Estat més descentralitzada, més plural, més pròxima a la ciutadania, el millor coneixement del que van ser institucions com la Generalitat i la tradició legal i política durant els segles de règim foral pot ser d'un gran interès no sols per a la recuperació de la història valenciana, sinó també per a situar en perspectiva i contribuir a l'enfortiment i millora del sistema polític i institucional dels valencians, del qual depenen, al capdavant el seu benestar material i el seu desenvolupament social i cultural.

XIMO PUIG

President de la Generalitat Valenciana

El gran historiador Josep Fontana, investit doctor *honoris causa* per la Universitat de València en aquest mateix paranimf, acostumava a explicar que «La Història és una ciència que ens permet conèixer el passat, comprendre més adequadament el present, i tindre millors instruments per a tractar de conformar el futur».

Avui s'obri un congrés que examinarà la llarga història de la Generalitat Valenciana, ara que es compleixen sis-cents anys de la seua constitució.

Vull felicitar la Universitat de València, tant en la persona de la seua rectora, la doctora Mestre, com en la del president del congrés, doctor Furió, per aquesta magna iniciativa acadèmica, tan necessària i de tanta qualitat. Estic convençut que els organitzadors tenen l'ambició i el sentit historiogràfic que expressava el professor Fontana.

La nostra realitat, individual i col·lectiva, està indestriablement vinculada a la nostra història, tant a la més recent com a la més llunyana, i això és especialment important en un poble com el valencià, que es configura com a singular gràcies al fet que, des del seu naixement, té una particular realitat legal, institucional i política.

Les institucions d'autogovern de l'antic regne de València van contribuir decisivament a crear una identitat pròpia del poble valencià; però la societat valenciana, com totes les societats del món, mai no ha sigut uniforme, i la seua veu no ha estat

sempre única ni ha sigut absolutament harmònica. El fet que el congrés celebre diferents sessions a València, Morella i Alacant reflecteix que avui la realitat valenciana és tan complexa i diversa que seria impossible perfilar-la amb unes poques característiques uniformitzadores.

Nosaltres, els valencians i les valencianes d'avui, som el resultat d'una llarga convivència cívica i d'una política en comú que ens ha configurat al voltant d'institucions d'autogovern com les Corts, la Generalitat i el dret foral.

El congrés s'emmarca en la commemoració dels primers sis-cents anys de la Generalitat, i el seu encertat títol emfatitza la seua condició de veu del regne. Una veu plural, que és el resultat d'un acord entre estaments diferents, amb interessos sovint contraposats. Malauradament, però, la seua activitat es va veure interrompuda per la força de les armes i el dret de conquesta.

El seu valor simbòlic i referencial, però, va ser reivindicat quan va deixar d'exercir les seues funcions. Tant entre els il·lustrats del segle XVIII, com entre els romàntics del segle XIX o els impulsors de la Renaixença i del primer valencianisme. Sense aquesta perseverança no hauria sigut possible recuperar l'autogovern ni dotar-lo de la significació col·lectiva que ha tingut en les últimes dècades.

En els darrers quaranta-dos anys ha tornat a ser la principal institució pròpia i la veu plural i diversa del poble valencià. L'autogovern i la voluntat de representació col·lectiva és l'element de continuïtat amb l'antiga Generalitat. Però l'actual no segueix les formes i els costums forals, sinó que es fonamenta en principis, valors i procediments propis d'una democràcia inclusiva, participativa i avançada com la nostra. Gràcies a això, la paraula i el

sentit de la Generalitat transcendeix els historiadors, i forma part de la vida diària dels més de cinc milions de persones que formen part de la Comunitat Valenciana actual.

Aquests dies hi intervindran persones de gran prestigi intel·lectual i acadèmic. Moltes van ser, de fet, protagonistes de la recuperació de l'autogovern i ens parlaran, de primera mà, d'uns anys convulsos i apassionants, de les dificultats que va trobar la reinstauració de la Generalitat; seran la connexió més tangible entre el passat històric i la realitat present. De fet, estic segur que hi posaran en relleu la vinculació de la Generalitat a una realitat sempre viva i canviant. Totes aquestes aportacions ens han d'ajudar a entendre el que va significar la Generalitat durant segles.

Comencem, per tant, el congrés sent coneixedors que històricament al poble valencià sempre li ha anat millor amb canvis constants, tranquils i estables i, de vegades, ha patit molt intensament quan ha viscut regressions que buscaven tornar al passat, o quan s'ha vist immers en processos que han desestructurat la societat. Per això és tan important aquest congrés, perquè a nosaltres també ens és d'aplicació que conèixer la història és fonamental per no repetir els errors del passat.

Amiga rectora, professora Mestre, necessitem el vostre treball per a continuar formant la nostra joventut, necessitem que continueu investigant perquè necessitem la immensa potència que teniu per a generar cultura. Sabeu que compteu amb la societat valenciana i que, per descomptat, teniu obertes les portes de la seua Generalitat.

València
21 d'octubre de 2018

MAVI MESTRE

Rectora de la Universitat de València

Em complau donar-los la benvinguda a aquest acte inaugural que és un acte emotiu i carregat de simbolisme.

Les inauguracions de qualsevol activitat acadèmica, especialment congressos amb programes tan densament estructurats com el que hui iniciem, són motiu de satisfacció per a la comunitat universitària perquè fan palesa una de les nostres raons de ser: posar en relleu els resultats de la recerca, intercanviar i debatre, des de la llibertat acadèmica, les troballes obtingudes i avançar, així, en la cerca de preguntes que es fa la societat i que en contribueixen a la millora des del progrés científic.

Els orígens de les universitats es troben en aquesta cerca, la de les respostes, i en la metodologia, l'intercanvi de pensament, el debat i la discussió fins a assolir consensos i articular explicacions consistents que vertebrin l'acumulació dels sabers que ens ha conduït fins a hui.

En aquell origen de les universitats, a la fi del segle XII, es combinava també la voluntat de contribuir a la formació de persones per a ocupar les més dignes posicions de la societat, com en aquells temps era el servei a la Corona, en tant que forma d'Estat, i als poders religiosos, així com l'exercici de les professions més importants del moment per a les persones: les lleis i la medicina.

Conscient de la importància del desplegament d'una administració per a un nou regne, va ser Jaume I qui va raonar, ja en

el segle XIII, la necessitat de crear una universitat, un *Studium Generale*, a València. Administració i saber units per una visió del poder reial que va rebre l'autorització l'any 1245 per la butlla papal d'Inocenci IV.

Per tant, en la celebració d'aquesta efemèride, que són els sis segles de la Generalitat Valenciana, la Universitat veu també part de la seua història reflectida en la voluntat del creador d'aquell nou regne de València.

Des dels primers temps d'incorporació dels nostres territoris a la Corona d'Aragó, la impartició d'ensenyaments va ser una realitat al cap i casal valencià, tot i que no sota la forma d'una universitat.

Aquest espai emblemàtic per a la Universitat de València, el seu paranimf, a l'edifici històric de La Nau és on es troben els nostres orígens geogràfics: a les cases comprades per la ciutat per anar unificant a partir del segle XIV els diferents estudis dispersos per la ciutat fins a obtenir, aprofitant la presència dels Borja al papat, la butlla i el privilegi reial de Ferran d'Aragó que permeteren, en plena era d'espendor de les nostres lletres, constituir el que és hui la Universitat de València, pública, valenciana i de qualitat. Una universitat moderna al servei de la ciutadania i oberta al món, al qual projecta els nostres valors, però també als diferents territoris que componen les comarques valencianes, apropant el coneixement a les persones al llarg de la vida, creant cultura i divulgant ciència, essent també un espai de reflexió, de debat i de lliure intercanvi d'idees. És tracta d'un espai inclusiu i saludable, que afavoreix la igualtat d'oportunitats entre homes i dones.

La Generalitat Valenciana històrica és un emblema del nostre passat, de la vertebració del nostre territori però, a més a més, és

un enllaç entre tradició i modernitat d'una societat que hui és democràtica i està formada per ciutadanes i ciutadans que gaudeixen d'uns drets i unes llibertats que els varen estar negats al llarg de les dictadures del passat segle xx, i especialment la dictadura franquista.

El compromís actual de la Universitat de València, de les persones que l'han feta possible al llarg dels segles, tant del professorat com de la resta de les treballadores i treballadors i també de les seues i els seus estudiants, en la defensa de les llibertats, i, en el passat segle, de la legalitat republicana, així com el combat contra el franquisme.

La Universitat de València va distingir la FUE, Federació Universitària Escolar, amb la seua Medalla per honorar-ne la memòria dels integrants. Persones lluitadores com els universitaris que es mobilitzaren contra la dictadura, que foren expedientades, detingudes, expulsades dels estudis... És de justícia preservar aquesta memòria històrica. La recent, la d'aquelles persones que contribuïren a fer que ara gaudim de democràcia i d'un autogovern constitucional, que és l'expressió dels anhels compartits en les manifestacions de 1976, i dels drets recuperats en la Constitució de 1978, que compleix quaranta anys ben prompte, com també ho farà el Consell Preautonòmic, i trenta-cinc anys de les primeres eleccions autonòmiques de 1983 ja amb l'Estatut d'Autonomia vigent de 1982.

Un nou temps amb un autogovern recuperat. Perquè totes i tots sabem i com vostés continuaran estudiant i debatent al llarg d'aquests dies, la Generalitat, aquella Diputació del General establerta com a institució permanent el 1418, va ser abolida amb els decrets de Nova Planta.

Aquest congrés que celebrarem en els pròxims dies en nombrosos espais emblemàtics que evidencien part del creixement de la Universitat de València des del passat segle xx, a edificis protegits com ara el Rectorat a l'antic passeig de València a la Mar i els edificis de les primeres facultats amb murs de vidre, autèntic exemple d'arquitectura del seu temps.

De la mateixa manera, aquest congrés també és un exemple de la nostra arquitectura institucional recent. La col·laboració entre les institucions de la Generalitat –les Corts i el Consell– amb el sistema universitari públic i també amb ajuntaments de ciutats emblemàtiques de la nostra història.

Arquitectura institucional universitària que coopera i col·labora com a servei públic essencial que desplega drets de la ciutadania, i que permet que entre totes i tots contribuïm a fer de la nostra terra un pol d'atracció del coneixement. No es intranscendent que València ciutat esdevinga una de les principals destinacions de la mobilitat universitària europea gràcies a les seues dues universitats públiques: aquesta casa, la més de cinc vegades centenària Universitat de València i la seua institució agermanada, la Universitat Politècnica que enguany fa cinquanta anys.

Així doncs, Molt Honorable President, gràcies per la confiança dipositada en la nostra Universitat com a coordinadora de l'esforç interuniversitari que en aquesta activitat ha estat coordinat pel doctor Furió, a qui felicite per la seua tasca.

També vull agrair la presència de totes i tots vostés hui en aquest acte inaugural, en aquest paranimf i, també, al claustre que tot seguit acollirà un dels nostres grups musicals més prestigiosos.

Senyores i senyors, els desitge el millor dels encerts en les deliberacions i discussions d'aquests dies, en els resultats de les recer-

ques que contribuïran a explicar millor a les generacions del futur com ha estat la història del nostre poble, dels valencians i de les valencianes. Gent emprenedora i avançada que va impulsar processos d'industrialització, que va internacionalitzar els sectors primari i secundari, i que ara ha de continuar posant en valor els nostres recursos naturals, el nostre passat i les nostres tradicions per tal d'articular un futur sostenible, amb un model de creixement intel·ligent i inclusiu.

L'orgull d'una Generalitat sis vegades centenària és l'orgull d'un poble que ha patit adversitats fins arribar a la cruïlla de hui en dia, la de fer realitat un nou futur per als nostres fills i filles, de ser una terra oberta i acollidora, solidària i humanitària. En aquest objectiu poden comptar amb la Universitat de València, com sempre ha fet al llarg de la nostra història.

Molt Excel·lent President de les Corts Valencianes, gràcies per acompanyar-nos hui ací en la que és la vostra *anima mater*, universitat on us formàreu. Desitgem el millor dels encerts a la representació de la ciutadania valenciana que vosté representa.

Molt Honorable President de la Generalitat Valenciana, moltes gràcies per ser una vegada més a la Universitat dels valencians i les valencianes, de totes i de tots, la Universitat de València.

Desitge a tots i a totes un molt bon congrés i els agraiïsc la presència en aquest acte així com l'atenció a aquestes paraules de benvinguda i acollida a la que és també la seua Universitat, la Universitat de València.

RHAMSÉS RIPOLLÉS PUIG

Alcalde de Morella

Benvinguts a l'Ajuntament de Morella, i en concret a la sala del Justícia que forma part d'este magnífic edifici gòtic civil del segle xv, que ha estat guardonat amb el premi Europa Nostre de Rehabilitació.

En primer lloc, permeteu-me que agraisca a l'equip impulsor d'este congrés, a les universitats públiques valencianes i, en especial, a la Universitat Jaume I, amb la qual ens uneix una estreta i fructífera relació, el fet de poder estar avui ací i confiar en la nostra ciutat per a ser seu d'esta important trobada, junt amb València i Alacant.

La veu del regne. Representació política, recursos públics i construcció de l'estat. 600 anys de la Generalitat Valenciana és el títol d'un congrés ambiciós i necessari que és important que es trasllade i que es visca de nord a sud del país, tot i les dificultats logístiques que a vegades això comporta, però així és el nostre país. I ha de servir per a conèixer, per a posar en valor i per a reivindicar les nostres institucions.

Amb una mirada des del nostre territori, la dels grans professionals de la terra i per tal que els valencians i les valencianes coneguem d'on venim i que van ser capaços de construir i com s'organitzaven els nostres avantpassats. I també amb les importants aportacions des de fora, dels territoris de l'antiga Corona d'Aragó i de més enllà.

La ciutat de Morella se sent preocupada en este objectiu, i participi ara i en molts moments de la història, perquè Morella, al

cor de l'antiga Corona d'Aragó, fou la primera ciutat o vila reial del regne, és a dir, ciutat de Jaume I. També cal recordar ara el morellà Francesc de Vinatea, jurat en cap de València i defensor dels furs i del territori valencià davant el rei Alfons. Però no hem d'oblidar la història recent, perquè en l'etapa preautonòmica, ací es treballà, com es constata a la placa de l'entrada d'este mateix lloc on ens trobem, l'Estatut d'Autonomia del País Valencià. I, evidentment, Morella se sent convocada pel nostre autogovern, ara i sempre, més encara en tindre un dels nostres veïns com a president de la Generalitat.

Posem en valor tot el que va suposar ara fa sis-cents anys la creació de la Generalitat i cerquem també en el passat ferramentes que ens poden ser útils per al present i per al futur.

Per tant, reitere l'agraïment i felicite a totes les institucions que fan possible esta trobada arreu del nostre país amb experts de tanta vàlua com els que podem apreciar al programa.

Espere que aprofiten la jornada perquè Morella és la seua casa i també desitge que tornen a esta ciutat i ens prescriguen allà on vagen.

CARMEN LÁZARO GUILLAMÓN

*Vicerectora de Cultura i Relacions Institucionals de
la Universitat Jaume I*

És una satisfacció poder compartir amb totes i tots vostès la inauguració de la jornada Doctrina jurídica i lleis paccionades, una sessió que forma part del congrés *La veu del regne. Representació política, recursos públics i construcció de l'estat. 600 anys de la Generalitat Valenciana*, que té lloc avui, dimecres 24 d'octubre de 2018, a la sala del Justícia de l'Ajuntament de Morella. És un veritable honor no només pel càrrec de vicerectora, sinó també per la meua condició de professora de dret romà de la Universitat Jaume I, que es dedica, en el seu quefer de recerca, a la recepció d'aquell dret en el sistema jurídic que va conformar el nostre dret civil històric valencià.

Sens dubte, la commemoració del sis-cents aniversari de la institució de la Generalitat Valenciana esdevé una oportunitat per a dinamitzar el coneixement i reflexionar sobre l'estructura política, legislativa, jurídica i administrativa que sosté el nostre autogovern. El coneixement d'allò que van ser les nostres institucions polítiques i jurídiques durant els segles de règim foral, i els processos de la seua conciliació amb la unitat legislativa de la monarquia espanyola, ens posa davant del potencial que ha tingut el dret al llarg dels segles per a articular una convivència més pacífica i enriquidora entre els pobles de l'Estat espanyol.

Les universitats hi tenim molt a dir, molt a aportar a les nostres societats amb l'objectiu de fer costat a la construcció de les

seues aspiracions col·lectives. La vocació i el treball esforçat pel cultiu i la difusió del coneixement, de manera crítica i responsable, ha de ser la característica i l'objectiu essencial de la tasca de la Universitat en majúscules. Més concretament, al si de l'acadèmia, particularment els juristes tenim la responsabilitat de fer costat a la ciutadania i difondre amb rigor l'experiència i la tradició legislativa de la qual venim, al temps que hem de ser un factor per a la reflexió seriosa sobre les possibilitats jurídiques d'una construcció de l'Estat harmònica i, en tot cas, respectuosa amb els drets humans i enriquidora del bé comú.

El congrés en general, i aquesta jornada en particular, ha de contribuir a la difusió de tot un patrimoni de cerca de consensos i d'arquitectures jurídiques que han sostingut una bona part de la història política de l'Estat espanyol fins als nostres dies, tot un coneixement que pot donar molta llum sobre les possibilitats de construcció d'un estat modern en el futur més immediat.

Finalitzo amb un sincer agraïment als membres de la comissió organitzadora del sisè centenari de la constitució de la Generalitat Valenciana per haver fet possible aquesta jornada i pel magnífic treball que estan fent. Gràcies a l'Ajuntament de Morrellà per l'acollida, una característica que defineix a aquesta ciutat, sempre a l'avantguarda. Gràcies també a les i als ponents, per la seua generositat a l'hora de compartir coneixements, i, per descomptat, gràcies a totes les persones assistents per la seua presència i interès.

La Generalitat Valenciana en la història*

ARCADI GARCIA SANZ (†)

Universitat Jaume I

Arcadi Garcia i Sanz (1926-1998) era natural de la Vall d'Uixó. Va estudiar dret a la Universitat de València on va obtenir la llicenciatura l'any 1948. Molts anys després, el 1983, aconseguiria el doctorat a la Universitat de Barcelona, i també el Premi Extraordinari corresponent a aquell curs acadèmic.

Va exercir professionalment d'advocat, però en la darrera etapa de la seua vida va ser professor d'història del dret a la Universitat de València, i en fundar-se al febrer de 1991 la Universitat Jaume I de Castelló, es va traslladar a la nova institució on va continuar exercint tasques docents i investigadores, i va ser nomenat degà de la Facultat de Ciències Jurídiques i Econòmiques. Vaig tindre l'honor de treballar amb ell a partir del curs 1991-1992, fins que es va jubilar. Posteriorment va ser nomenat professor emèrit, fins a la mort, l'estiu del 1998.

També va ser membre del Consell Valencià de Cultura, Premi d'Honor de les Lletres Valencianes i guardonat amb la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, entre altres honors i distincions.

* Text llegit pel professor Vicent Garcia Edo en la sessió del congrés *La veu del regne* celebrada a Morella el 24 d'octubre de 2018.

A partir dels anys cinquanta del segle passat va iniciar una llarga i fructífera tasca investigadora que va continuar sense interrupcions fins a l'any 1996, materialitzada en un centenar de publicacions, algunes de les quals s'han convertit en referent obligat per als historiadors.

De totes elles en destacarem només algunes especialment valuoses com ara Comandas comerciales barcelonesas de la baja edad media, publicada l'any 1973 en col·laboració amb Josep M. Madurell; Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona, publicada l'any 1983 en col·laboració amb M. Teresa Ferrer Mallol; Cronografia tòpica del calendari julià, de l'any 1993, publicada en col·laboració amb Francesc de Rocafiguera, i Galeres mercants catalanes dels segles XIV i XV, de l'any 1994, en col·laboració amb Núria Coll i Julià.

Arcadi Garcia i Sanz tenia una especial estima, malgrat el seu caràcter divulgatiu, per l'obra Història de la marina catalana, publicada l'any 1977, una síntesi dels seus coneixements de la història i del dret marítim català, posats de manifest en diverses publicacions realitzades al llarg dels anys, entre les quals destaca la magna obra en cinc volums, amb l'estudi i edició crítica, del Llibre del Consolat de Mar, duta a terme en col·laboració amb Germà Colon Domènech i publicada entre 1981 i 1987.

Per als valencians, però, la part més significativa de l'obra d'Arcadi Garcia i Sanz, per la qual ha estat reconegut com un dels màxims especialistes del dret valencià de tots els temps, la componen els estudis sobre fonts i institucions jurídiques d'època foral, entre les quals en destacarem tres de ben significatives: l'estudi i edició crítica dels Furs de València (volums I-IX) publicats entre 1970 i 1999 en col·laboració amb Germà Colon Domènech; La Generalitat en els

750 anys d'història del poble valencià, publicada l'any 1989, i la darrera de totes, les Institucions de dret civil valencià, el seu darrer llibre, publicat l'any 1996 per la Universitat Jaume I, on demostrava l'existència de tot un «Codi Civil Valencià» als furs de Jaume I del 1238, que va reordenar d'acord amb el Codi Civil espanyol, per tal de facilitar l'estudi a les persones interessades a portar endavant els corresponents estudis de dret comparat.

Arcadi Garcia i Sanz era allò que definiríem com «una bona persona» en el sentit més extens de la paraula; sentia i estimava el seu país amb tota la força, i li preocupava el futur dels valencians en els inicis de l'actual sistema autonòmic, enmig de tanta incertesa. Vint anys després del seu traspàs i amb motiu del congrés internacional que celebra el sis-cents aniversari de la Generalitat Valenciana, s'ha considerat escaient recuperar el text que va redactar com a lliçó inaugural del curs acadèmic 1994-1995 de la Universitat Jaume I, titulat La Generalitat Valenciana en la història, un treball de síntesi sobre una institució molt important per a ell, però que és poc conegut tot i haver sigut publicat en aquell moment, i que ara torna a editar-se, en memòria i homenatge a qui ha sigut un dels grans valedors del dret dels valencians.

VICENT GARCIA EDO
Universitat Jaume I de Castelló

La Generalitat Valenciana en la història

Una vesprada d'hivern, el 12 de febrer de 1991, les Corts Valencianes aprovaven la llei de creació de la Universitat Jaume I i això generava una relació de filiació d'una institució i de l'altra.

Per correspondre d'alguna manera a aquesta relació de la nostra Universitat envers la Generalitat Valenciana, exposaré a la vostra docta consideració allò que ha estat al llarg dels segles aquesta institució representativa dels valencians. Pense que és una manera molt universitària de correspondre a aquesta relació de filiació.

Voldria fer-ne l'exposició d'una manera planera i fins i tot amable, tal com sembla escaient en un acte com el present, de començament d'un curs acadèmic, i davant d'un auditori com vosaltres, que em coneixeu i m'estimeu, tal com jo us conec i us estime. I per això, ja de bestreta, per si en algun moment faig el paper pedant d'un especialista, o d'un que s'ho pensa, els qui hi sou també m'ho sabreu perdonar.

Que és la Generalitat?

En l'actualitat, entenem per Generalitat el conjunt de les institucions autonòmiques, i aquestes, també en l'actualitat, són quatre: les Corts Valencianes, el Consell Executiu, la Sindicatura de Greuges i el Consell Valencià de Cultura.

No pas sempre ha estat així, perquè la Generalitat no va nàixer vestida i armada, com Minerva, sinó que és una creació política del poble valencià, feta al llarg dels segles.

El terme jurídic *Generalitat* és relativament tardà i deriva d'un altre terme juridicopolític, que és el de *General*, amb la significació de «tota la nació» o «tot el poble». Amb aquesta significació apareix ja en un document de l'any 1305.¹ En un altre, de 16 de febrer de 1333, el mot *General* és emprat per designar, no el poble mateix, sinó la seua representació política, estructurada en els «tres braços de les corts».² Un privilegi del rei Pere el Cerimoniós, de 14 de setembre de 1336,³ ho diu també així expressament.

D'aquesta significació del mot *General* sembla haver derivat el terme *Generalitat*, el qual tingué dues accepcions diferents.

En la primera d'aquestes accepcions el mot *generalitat* designava «els impostos acordats per les corts». És l'accepció més antiga, puix que es trobava a les corts de 1362-1363⁴ i s'estabilitzà en els temps posteriors.

La segona accepció del mot *generalitat* designava «l'organisme públic encarregat d'administrar la fiscalitat derivada d'aquests impostos acordats per les corts». És una accepció més tardana, puix que no l'hem trobada fins en un fur aprovat a les corts d'Oriola, de l'any 1488.⁵ A vegades, era usat com sinònim de *Deputació del General*.⁶

1. Joan Coromines. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. IV. Barcelona, 1984, p. 459, s.v. gendre.

2. Manuel Sancho Martínez. «Contribución valenciana a la cruzada granadina de Alfonso IV de Aragón (1327-1336)». *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*. II. València 1980, document I, pp. 590-594.

3. *Aureum opus regalium privilegiorum civitatis et regni Valentie*, edició de Lluís Alanyà. València 1515, *Petri II*, privilegi 29.

4. M. Rosa Muñoz Pomer. *Orígenes de la Generalidad Valenciana*. València 1987, document I, p. 421.

5. *Furs de València*, VI-I-34.

6. *Furs de València*, *In Extrav.*, f. 46, cap. 28.

D'aquesta sumària anàlisi filològica dels mots *general* i *generalitat* es desprenen dues conclusions molt clares.

La primera, que el terme originari, per designar «la representació política del poble valencià» és la del *General* del regne, i la segona, que la institució originària, dins el conjunt de les clàssiques del dret valencià, han estat les corts.

Cal, doncs, que examinem breument els inicis de la institucionalització jurídica de les corts valencianes.

La institucionalització jurídica de les corts valencianes

La citació valenciana més antiga, que coneixem per ara, d'una cort general (llat. *Curia Generalis*) es troba en un privilegi del rei Jaume I, de l'any 1261, en el qual el dit sobirà jurà els furs de València, a canvi d'una assignació de 48.000 sous, que li feren la ciutat de València, els nobles i clergues de l'Horta i les viles de Castelló, Vilafamés, Onda, Lliria, Corbera, Cullera i Gandia.⁷ El caràcter limitat d'aquella representació del General del regne el fa patent la notable absència de les viles reials més importants d'aquella època, tals com Morella, Morvedre, Alzira i Xàtiva.

En aquell privilegi, Jaume I imposà als reis successors seus l'obligació d'anar a València i de celebrar-hi corts generals dins un mes d'haver-hi arribat. Les corts de València de 1271 reiteraren el mateix precepte,⁸ i un fur sancionat a les de 1283, celebra-

7. *Aureum opus* (cit. *supra* n. 3) Jaume I, privilegi 60.

8. *Ibidem*, Jaume I, privilegi 81.

des ja pel rei Pere el Gran, establí l'obligació dels seus successors a la Corona, de celebrar corts generals a València durant el primer mes de cada regnat.⁹

Un altre fur, sancionat pel rei Jaume II a València en les corts de l'any 1302, establí l'obligatorietat de la celebració de les corts generals de València, cada tres anys,¹⁰ i un privilegi del rei Pere el Cerimoniós, atorgat a les corts de València el 14 de setembre de 1336, en confirmar aquesta obligatorietat, preceptuà que aquestes corts triennals calia celebrar-les per Tots Sants (1 de novembre).¹¹

Si bé aquesta periodicitat de la celebració de les corts valencianes no s'acomplí mai, aquesta triennalitat fou la que donà lloc a la duració triennal del mandat de tots els oficis de la Generalitat, quan aquesta s'estabilitzà amb caràcter permanent.¹²

Al mateix temps que es produïa aquesta obligatorietat de la celebració de les corts generals, s'ampliava també la nòmina de les ciutats i viles que hi tenien escó. L'ampliació definitiva d'aquesta representació fou aconseguida a les corts de València de 1329-1330, a les quals concorregueren ja les viles d'Oriola, Alacant i Guardamar i, durant les mateixes corts, acceptaren també els furs de València i s'incorporaren a les corts valencianes Borriana i Vila-real.¹³

9. *Furs de València*, I-III-115.

10. *Ibidem*, fur I-III-116.

11. *Aureum opus*, Pere II, privilegi 29.

12. *Furs de València*. In *Extrav.* f. 40, cap 1.

13. *Furs de València*, edició d'Arcadi Garcia. Paterna, 1976, II, pp. 240 i 260-262.

Amb aquesta ampliació del braç reial de les corts valencianes, el General del regne de València començava a ser una representació realment general del poble valencià. I és precisament a partir d'aquells moments, quan comencen a aparèixer les primeres mostres d'una altra institució que és la que més tard fou coneguda amb el nom de *Deputació del General* o Generalitat.

L'origen de la Generalitat

Guillem Ramon Mora d'Almenar, que escrivia l'any 1625,¹⁴ posà l'origen del terme juridicopolític *General* i de la *Generalitat* a les corts de 1376, amb base criteriollògica en el nom de *generalitats*, que tenen els impostos indirectes que s'hi acordaren.

El terme juridicopolític *General* ja hem vist abans que és més antic i la Generalitat ho veurem ara.

Amb la mateixa base criteriollògica de Mora d'Almenar, l'any 1928, amb referència a la Generalitat de Catalunya, Ferran Valls Taberner¹⁵ pensà que l'origen d'aquesta institució era a les corts de Montsó de 1362-1363. I com que en aquella vila ara-

14. Guillem-Ramon Mora d'Almenar. *Volum e recopilació de tots los furs y actes de cort que tracten dels negocis y afers respectants a la casa de la Deputació y Generalitat de la ciutat y regne de València*. València 1625, reedició: València 1990, p. 1.

15. Ferran Valls Taberner. «La constitució catalana de la cort general de Monsó de 1363». *Anuario de historia del derecho español*, V, Madrid 1928, pp. 412-431. Per a la interpretació completa del pensament de Valls Taberner, vegeu també el seu estudi: «Les constitucions catalanes de les corts generals de Monsó de 1289». *Revista Jurídica de Catalunya*, XXXIV (1928), pp. 265-272, i Víctor Ferro. *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al decret de Nova Planta*. Vic, 1987, p. 224.

gonesa i en aquell mateix any foren celebrades també les corts d'Aragó i les del regne de València, per la mateixa raó ha estat posat en aquelles corts l'origen de la Generalitat Valenciana¹⁶ i el de la d'Aragó.¹⁷

És evident que la base criteriològica, tant de Mora d'Almenar com de Valls Taberner, no serveix per a datar l'origen de la institució, perquè fa referència als impostos, i no a l'organisme que els administrava.

És probablement per això que Josep Martínez Aloy, amb referència a la Generalitat Valenciana com a institució, pensà que el seu origen era a les corts de 1342,¹⁸ perquè en aquelles corts fou acordat un impost –anomenat *almoïna*, i no *generalitat*– i fou creat un organisme, que depenia de les mateixes corts, per administrar la fiscalitat que en derivava.

Aquesta apreciació donava per descomptat –igual que les anteriors– que la Generalitat havia nascut, dreta i feta, en un moment determinat i allò que calia trobar-li era la partida de naixement.

La realitat històrica, emperò, és que, ni a Catalunya ni a València, la Generalitat no sembla haver tingut una partida de naixement, sinó que és una institució que s'anà configurant en la mesura i al compàs de les necessitats i de les aspiracions dels reis i del poble que les corts representaven, fins a adquirir l'es-

16. Muñoz Pomer. *Orígenes de la Generalidad valenciana*, abans citat, pp. 40 i 57.

17. José Ángel Sesma Muñoz. *La Diputación del reino de Aragón en la época de Fernando II (1479-1516)*. Saragossa, 1977, p. 33.

18. José Martínez Aloy. *La Diputación de la Generalidad del reino de Valencia*. València, 1930, p. 129.

tractura i l'organització amb què la trobem en els darrers temps medievals i durant l'Edat Moderna. Precisament això és el que té de més original.

És per aquesta consideració que ens abstindrem de posar l'origen de la Generalitat en un any determinat ni en unes corts determinades, i ens limitarem, amb la base documental que coneixem per ara, a examinar el procés històric de diversificació entre les corts valencianes, com a representació del General i l'organisme executiu que en derivà, puix que és això el que realment interessa en el caient institucional.

La Generalitat medieval

La primera menció documentada per ara d'aquest organisme executiu de gestió financera de l'ajuda concedida al rei per les corts valencianes es troba en un document de 1333, que fa referència a un altre, de 8 de gener de 1330, on consten els nomenaments dels representants de les corts d'aquell any, a qui era encomanada aquesta gestió.¹⁹ I cal dir que aquest document ja és redactat pel notari de la cort reial amb molta soltesa, cosa que sembla indicar que no era la primera vegada que els notaris de la cort reial redactaven els documents relatius a l'Oferta de les corts.

En aquests documents els dits representants executius foren vuit (dos per cada un dels braços eclesiàstic i militar i quatre pel braç reial) i rebien el nom d'administradors.

19. Citat *supra*, n. 4.

A les corts de València de 1342 es repetiren els nomenaments d'aquests representants executius per a la gestió financera de l'ajuda concedida al rei Pere el Cerimoniós, per mitjà d'un nou impost, denominat *almoïna*. Hi foren nomenats els administradors, als quals aquelles corts hi afegiren un diputat per cada braç: (tres en total), amb funció de control.²⁰ El fet és explicable pel major protagonisme concedit als administradors en aquelles corts, els quals no havien de lliurar només els diners a la tresoreria reial, sinó que havien de gestionar també ells mateixos la contractació del personal i les construccions navals, en les quals calia esmerçar el rendiment d'aquell impost.

Aquest protagonisme dels representants executius de les corts valencianes s'accentuà en les de Montsó, de 1362-1363, les quals, per fer efectiva l'ajuda promesa al rei, establiren un impost directe, denominat *compartiment* (o *distribució*) i diversos impostos indirectes, denominats *generalitats*.

Els representants de les corts, en aquestes de 1362-1363, foren denominats *diputats*, als quals foren concedides la totalitat de les facultats decisòries relatives a l'oferta i a l'esmerç del rendiment dels impostos, i el rei els hi concedí immunitat jurisdiccional durant l'exercici del càrrec i jurisdicció exclusiva en les matèries relatives a la mateixa oferta.

Aquestes corts de 1362-1363 prescindiren dels administradors, que hem trobat a les corts anteriors i que substituïren pels diputats, als quals, en aquest organisme executiu, hi afegiren un

20. Muñoz Pomer. *Orígenes de la Generalidad valenciana*, abans citat, pp. 50-51.

clavari o tresorer i un conseller per cada braç de les corts, tret del reial, en el qual els consellers en foren dos.²¹

Les corts restants del segle XIV, prenent com a base l'esquema jurídic d'aquest organisme executiu representatiu del General del regne, són les que, amb fluctuacions de la composició, n'acabaren de configurar el perfil institucional.

Així les corts de 1369-1370, en la composició d'aquest organisme executiu, nomenaren dos diputats i dos comptadors per cada braç, que fou la composició que s'estabilitzà en definitiva, puix que si bé fou variada en les de 1371, les de 1375-1376 tornaren a elegir dos diputats, dos comptadors i un administrador per cada braç. Aquesta estructura orgànica, a la qual s'afegiren el notari i el porter de la *Deputació*, fou ja la que s'estabilitzà, amb molt poques variacions, en les diverses corts de 1401 a 1407, en temps del rei Martí.²²

El caràcter intermitent que, igual que les corts, tenia aquest organisme executiu, fou variat en les de 1418, celebrades ja pel rei Alfons el Magnànim, les quals són les que l'establiren amb caràcter permanent.

En efecte, aquestes corts nomenaren els nous titulars dels càrrecs de la Diputació del General amb mandat de tres anys i preceptuaren la renovació ulterior, cada trienni, per elecció dels diputats de cada braç²³ tret del militar, en el qual, per evitar la

21. *Ibidem*, pp. 81-86, i Arcadi Garcia i Sanz. *La Generalitat en els 750 anys d'història del poble valencià*. València, 1989, pp. 44-45.

22. Muñoz Pomer. *Orígenes de la Generalidad Valenciana*, abans citat, pp. 125-127.

23. Mora d'Almenar. *Volum e recopilació* (cit. *supra*. n. 14), *rub.*, II pp. 4-5.

formació d'oligarquies nobiliàries dins la Diputació, la designació fou feta per insaculació.²⁴

Aquest sistema de nomenament dels càrrecs entrants pels diputats ixents, o bé per insaculació, donava continuïtat i autonomia a la Diputació envers les corts, bo i mantenint el caràcter, que tenia, de representativa de les mateixes corts.

Això, evidentment, comportava la creació d'un incipient poder executiu, derivat, però diferent de les corts, centrat en la Diputació del General, la qual actuava, tant si les corts estaven reunides com si no ho estaven.

Aquesta característica donava a la Diputació un evident pes polític, sobretot quan les corts no estaven reunides, situació que era precisament la normal; i aquest pes venia refermat pel formidable instrument econòmic que els diputats de la Generalitat tenien a les mans, que era tot el sistema financer del regne de València.

Una qüestió que no ha estat matisada, tal com sembla que es mereix, és el valor d'exemplaritat que pogué tenir, en aquesta constitució permanent de la Generalitat Valenciana, de 1418, la de la Generalitat de Catalunya, la qual tingué lloc a les corts del Principat, de 1413.

Quasi és sobrer precisar que, dins la confederació catalanoaragonesa, les circumstàncies polítiques i, sobretot, les parlamentàries d'un estat i l'altre eren semblants i l'evolució de les corts i de les seues ofertes també ho havia estat.

24. *Furs de València, In Extrav.*, f. 40r., caps. 1 a 5.

Per això no és gens estrany que en les circumstàncies semblants i, davant d'unes mateixes necessitats, les solucions foren també semblants.

Quan hom llegeix la Constitució de Catalunya, que establí la permanència i la triennalitat de la Diputació,²⁵ s'adona fàcilment del fet que el mandat triennal i la renovació per designació dels antecessors són els mateixos que trobem a les corts valencianes de 1418, cosa que sembla indicar, quant a aquestes característiques, el dit valor d'exemplaritat.

Però és ben fàcil d'observar també, en la mateixa lectura, que el patró orgànic no era el mateix, perquè les corts valencianes de 1418, seguint el precedent que s'havia estabilitzat el 1401-1407, el mantingueren, amb dos diputats i dos comptadors per braç i, en canvi, a la Diputació del General de Catalunya, tal com l'establiren aquelles corts de 1413, només hi havia un diputat i un comptador per cada braç; i és igualment observable que en el braç militar no hi hagué tampoc a Catalunya –almenys de moment– la renovació per insaculació.

En conseqüència, el valor d'exemplaritat de la reforma feta en la Generalitat per les corts de Catalunya de 1413 sobre la valenciana de 1418, sembla que es reduí a la permanència de la institució i a la triennalitat, però no afectà el patró institucional ni els mètodes de renovació, els quals seguiren –tal com és ben normal– l'estructura valenciana de la Generalitat, tal com s'havia anat configurant en les corts anteriors.

25. *Constitucions i altres drets de Catalunya*. Barcelona 1704, vol. 1, I-LIV 1.

La Generalitat moderna

L'Edat Moderna és potser l'època de plenitud de la Generalitat Valenciana, perquè es referma el seu poder polític pel fet que les corts, durant aquella època, es reuniren cada vegada amb menys freqüència, cosa que deixava la Diputació com a única institució representativa del General del regne, durant els llargs períodes que les corts eren dissoltes.

Aquest increment de fet –no de dret– del poder polític de la Diputació i aquesta debilitació del control parlamentari actuaren com a estimulants de tensions i picabaralles internes i donaren lloc a una intervenció del poder reial, en un sentit que avui considerariem antidemocràtic.

Per les desavinences entre els jurats de la ciutat de València en l'elecció dels diputats, una provisió del rei Alfons el Magnànim, d'1 d'agost de 1457, exigí que la dita elecció fos feta per unanimitat dels quatre jurats ciutadans, i en cas contrari, que la fes el mateix rei o bé el seu lloctinent general o el batlle general; i pel mateix motiu, una provisió del rei Ferran el Catòlic, de 23 d'octubre de 1481, en suprimí l'elecció i manà que, automàticament, dels quatre jurats ciutadans, el primer graduat fos diputat, el segon clavari, el tercer comptador i el quart administrador.²⁶ I una altra provisió del mateix rei, de 17 de desembre de 1487, pel mateix motiu, feu suspendre i segrestà el dret de fer eleccions de tots els càrrecs de la Diputació i els nomenà ell mateix en aquell trienni i els següents.

26. *Aureum opus* (cit. *supra*. 3), Ferran II, privilegi 6.

Per tornar a la normalitat constitucional, calgué esperar fins a les corts de Montsó de 1510, les quals, tot i que no variaren l'estructura de la Diputació, introduïren una sèrie de modificacions en el seu règim jurídic tendents a evitar les eleccions i a incrementar la intervenció del poder reial.

L'únic braç de les corts valencianes en què continuà el sistema antic de cooptació electiva per als càrrecs de la Diputació, fou el braç eclesiàstic.

En el braç militar fou mantinguda la insaculació, però les llistes o matrícules dels insaculats eren renovades cada cinc anys i presentades al rei, qui eliminava d'aquestes llistes, o hi afegia, qui volia, tant de nobles com de cavallers i de generosos.

En el braç reial, la representació de la ciutat de València fou mantinguda amb el sistema automàtic de la provisió de 1481, que abans hem exposat, i la representació de les viles reials fou organitzada també per un mètode automàtic; amb una tanda per a la provisió del càrrec de diputat i una altra per a la del càrrec del comptador, bo i suprimint-hi l'elecció, de tal manera que a cada vila, quan li tocava la tanda, bé de diputat o bé de comptador, el càrrec era conferit a qui aquell any era jurat en cap de la mateixa vila.²⁷

Després de feta la renovació d'aquests càrrecs triennals, els nous titulars feien el jurament el dia de Cap d'Any.²⁸

Aquesta reorganització, feta en aquelles corts de 1510, es pot considerar com l'inici de la Generalitat característica de l'Edat

27. *Furs de València, In Extrav.*, ff. 40-41r, caps. 7 a 12, i ff. 42r-43r, caps. 22 i 26; i Mora d'Almenar, *Volum e recopilació*, abans citat.

28. *Furs de València, In Extrav.*, f. 41, cap. 13.

Moderna, la qual, evidentment, restà representativitat a la institució i descompensà l'equilibri polític entre els mateixos braços de les corts i entre aquestes i el poder reial.

No tot, però, fou negatiu en aquella nova Generalitat Valenciana, perquè a partir de 1511 al seu palau començà allò que Salvador Aldana²⁹ en diu «la gran renovación», durant la qual, al llarg del segle XVI i del següent, fou construït i decorat el dit palau amb la bellesa artística que actualment encara hi admirem. I no és només aquesta construcció la que feu la Generalitat durant els dits segles, sinó que les corts de 1547 i les següents del mateix segle acordaren fortificar la costa, davant del perill turc barbaresc, i construïren les fortificacions de la Vila Joiosa, la torre de Cullera, la del cap d'Orpesa i el recinte fortificat de Peníscola, el qual, encara actualment, té l'aire d'una fortalesa impressionant.³⁰

En l'estructura constitucional de la Generalitat, durant els segles XVI i XVII, la nítida diversificació entre el poder legislatiu de les corts i l'executiu de la Diputació també minvà, com a conseqüència de la institucionalització progressiva d'un òrgan nou, intermedi entre l'una i les altres, que fou la Junta d'Estaments, la qual, com a representant dels braços de les corts, funcionava quan aquestes no estaven reunides i condicionava la gestió, sobretot política, de la Diputació.

Silvia Romeu trobà citats els estaments, amb aquest funcionament, des de l'any 1542. Les corts de 1564 i les de 1585,

29. Salvador Aldana Fernández. *El Palacio de la Generalitat de Valencia*. València 1992, p. 171.

30. Arcadi Garcia i Sanz. *Història de la marina catalana*. Barcelona 1977, p. 374.

seguint, probablement, un costum que ja hi havia, feren preceptiva la Junta d'Estaments per acordar les ambaixades de la Generalitat Valenciana al rei;³¹ i les corts de 1645 establiren amb caràcter temporal, fins a les corts següents, una Junta composta de divuit persones –sis per cada braç– perquè, juntament amb els síndics pogueren demanar del rei la revocació dels contrafurs,³² tot i que les mateixes corts següiren atribuint de manera expressa la representació del regne a la Diputació de la Generalitat,³³ tal com era tradicional.

Com que aquelles corts de 1645 foren les darreres que se celebraren, aquest estat de dret s'estabilitzà, de fet, durant tot el segle XVII i els primers anys del XVIII, que és, pràcticament, el temps que durà la Generalitat Valenciana.

En efecte, el 25 d'abril de 1707 tenia lloc la batalla d'Almansa i seguidament el regne de València era ocupat per les tropes de Felip V.

Una resolució del dit monarca, de 30 de maig del mateix any, prohibia les Juntes d'Estaments i, un mes més tard, el 29 de juny del mateix any, era dictat el decret dit de Nova Planta, que suprimí tot el dret valencià vigent fins aquell moment.

En la citada resolució de 30 de maig de 1707, Felip V encara nomenà diputats de la Generalitat Valenciana i, a l'agost següent, nomenava superintendent Juan Pérez de la Puente, per-

31. Silvia Romeu Alfaro. *Les corts valencianes*. València 1985, p. 166; i *Furs de València*, corts de Montsó de 1564 (València 1565), capítol 94; i corts de Montsó de 1585 (València 1588, reedic. anast. València 1990), capítol 58.

32. *Furs de València*. Corts de 1645, edició de Lluís Guia Marín, València 1984, capítol 17, p. 216.

33. *Ibidem*, fur 13, p. 213, i fur final, sense numeració, p. 227.

què es fes càrrec de totes les rendes fiscals i senyorials del regne de València, pertanyents a la Corona i a la Generalitat. Pel novembre de l'any 1708, un altre decret reial ordenava que els diputats de la Generalitat foren només administradors, i per l'agost de 1709 els mateixos diputats fossen convertits en coadministradors, subordinats al superintendent. El capítol catedralici de València es negà a exercir el càrrec en aquestes condicions. I així desaparegué la darrera resta de la Generalitat Valenciana dels temps clàssics.³⁴

La Generalitat contemporània

L'absolutisme instaurat pel decret de Nova Planta durà tota la resta del segle XVIII i bona part del XIX i el valencianisme post-romàntic no es plantejà la reivindicació nacional com a aspiració política.

És per això, que calgué esperar els darrers anys del segle, per trobar alguna iniciativa en aquest sentit i, encara en el segle XX, resulta fins i tot sorprenent el fet que el nom de Generalitat, en els diversos projectes d'estatut d'autonomia no apareix fins al denominat Estatut d'Elx, de l'any 1975.

Mentrestant, de 1709 ençà, el món ha canviat molt i els primers projectes d'estatut d'autonomia s'originaren per unes vies noves, que tenien poc a veure amb la tradició jurídica valenciana.

34. Garcia i Sanz. *La Generalitat en els 750 anys* (cit. *supra*. 21), pp. 63-64.

El republicanisme federal valencià, d'acord amb un projecte federal, votat a l'assemblea del Partit Republicà Federalista, celebrada a Saragossa l'any 1883, reformat en una altra, celebrada a Madrid l'any 1888, en una assemblea regional celebrada a Alacant l'any 1904, redactà un projecte de Constitució per a l'Estat valencià, com a estat membre d'un Estat federal hispànic.³⁵

Tot i que fou un projecte sense cap viabilitat política, influí en un altre avantprojecte d'estatut d'autonomia, fet per iniciativa de l'Ajuntament blasquista de València, que fou fet públic l'11 de juliol de 1931, motiu pel qual és conegut com l'avantprojecte blasquista.

En aquest avantprojecte hi havia previstes dues institucions autonòmiques: una assemblea parlamentària, que en aquest projecte era mixta, amb una part d'elecció per sufragi universal i una part de representació corporativa, i un govern autonòmic, format pel president de la regió, el qual havia de ser elegit per l'assemblea.³⁶

És aquesta una estructura institucional que, bàsicament, serviria de precedent en els projectes posteriors.

Tot i que aquest avantprojecte, després de promulgada la Constitució espanyola de 9 de desembre de 1931, resultà inconstitucional, durant el règim republicà dels anys 1931-1939 la reivindicació de l'autonomia fou assumida per diverses forces polítiques, entre les quals n'hi havia de signes polítics molt dife-

35. Lluís Aguiló Lucia. *L'autonomia*. València, 1982, pp. 44-45. El text del projecte a l'obra del mateix autor *Els avantprojectes d'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana*. València, 1992, pp. 21-36.

36. El text a la citada obra d'Aguiló: *Els avantprojectes*, pp. 61-67.

rents, i això motivà diversos projectes, els quals —és clar— resultaren també de contingut molt diferent. Tots es produïren durant la guerra civil de 1936-1939.

El primer d'aquests projectes fou obra de l'organització sindical que en aquells moments era la més important a les terres valencianes, el Comitè Regional del Treball de Llevant, la qual, el 23 de desembre de 1936, feu públic un projecte de bases de l'Estatut d'Autonomia, en el qual contemplava l'àmbit territorial, no solament del País Valencià, sinó també els d'Albacete i Múrcia, que eren territoris compresos dins la zona de *Levante*, tal com l'entenia la terminologia anarquista tradicional.

En aquell projecte, allò que podríem dir la representació parlamentària del General de la terra, era configurada com un ple de delegats dels sindicats, sense participació de partits polítics. És una característica realment singular.³⁷

Un altre projecte d'Estatut d'Autonomia, confeccionat també durant la mateixa època, és el de l'Esquerra Valenciana, partit polític creat l'any 1935. Els autors d'aquest projecte, publicat el 20 de febrer de 1937, potser per fer-lo a prova de constitucionalitat o potser per una aspiració maximalista, optaren per la solució de reproduir l'Estatut d'Euskadi quasi literalment.³⁸

Potser com una tercera via entre aquests dos projectes, el 5 de març del mateix any 1937, en fou fet públic un altre pel partit d'Unió Republicana, que era un partit estatal amb un cert pes polític a València, sobretot després de la crisi del blasquisme.

37. El text del projecte, *ibidem*, pp. 71-78.

38. El text del projecte, *ibidem*, pp. 81-89.

Aquest projecte optà per una solució presidencialista, amb l'elecció del president de la comunitat autònoma per sufragi universal, i no per l'assemblea parlamentària, la qual configurà també –potser per influència del projecte de la CNT– com un parlament de caràcter sindical.³⁹

Amb el final de la guerra civil i la implantació del règim autitari encapçalat pel general Franco, totes aquelles iniciatives autonòmiques anaren en orri i calgué esperar els darrers anys d'aquell règim, per tornar a trobar iniciatives polítiques autonòmiques, les quals eren el ressò del moviment cultural i polític democràtic i valencianista, que es produí a partir de l'any 1960. No us en dic noms ni fets, perquè potser acabaria explicant records personals, i ara no és cas d'això. Us apuntaré només, per acabar, els projectes d'Estatut més reeixits d'aquella època, fins arribar a l'estructura actual de la Generalitat a la nostra comunitat autònoma.

Encara durant la dictadura, foren confeccionats dos projectes d'Estatut, d'origen diferent però de contingut semblant.

El primer d'aquests projectes és el denominat Estatut d'Elx, el qual fou redactat per l'octubre de 1975 per un grup d'intel·lectuals valencians. És el projecte més radical de tots els redactats des d'aleshores i, segurament, també el més original i més conseqüent amb la realitat històrica valenciana.

És aquest el primer projecte d'Estatut que recuperarà el nom de Generalitat per designar el conjunt de les institucions autonòmiques, les quals estructurarà amb un parlament d'elecció

39. El text del projecte, *ibidem*, pp. 93-106.

majoritària, un president, elegit pel parlament, amb representació de la Generalitat i encarregat de formar govern, i un Tribunal de Cassació.⁴⁰

L'altre projecte d'Estatut d'aquella època és el denominat Estatut del Consell, perquè fou obra del Consell Democràtic del País Valencià, organisme que agrupava diversos partits polítics de diferents tendències. Fou fet públic pel febrer de 1976. És un projecte que tractava de mitigar o d'eliminar tot allò que l'Estatut d'Elx tenia de més radical, potser amb la intenció de fer-lo políticament més viable.⁴¹

Després d'aquells projectes, el procés autonòmic valencià va entrar en una fase d'oficialització, que ha estat batejada com «Règim preautonòmic del País Valencià», la qual tingué l'origen en el Reial decret llei 10/1978, de 17 de març del dit any.

Aquella fase preautonòmica tingué una evolució política complexa i, després de promulgada la Constitució espanyola, al desembre del mateix any 1978, en aquell any i el següent, foren aportats al Consell Preautonòmic diversos documents referents al projecte d'estatut d'autonomia.⁴²

Entre aquests projectes, n'hi ha un, conegut amb el nom d'Estatut de Morella, perquè havia estat lliurat al Consell Preautonòmic en aquella ciutat dels Ports, pel desembre de 1978. En realitat, era obra d'un grup de professors.

En aquest avantprojecte, a més de l'assemblea parlamentària i del president de la Generalitat, que ho era també del Consell

40. El text del projecte, *ibidem*, pp. 115-124.

41. El text del projecte, *ibidem*, pp. 127-135.

42. Aguiló. *L'autonomia*, abans citat, pp. 58-68.

executiu, per primera vegada, apareixen dues institucions noves, que no tenien precedent ni en la Generalitat històrica ni en els projectes d'estatut contemporanis. Eren la Sindicatura de Greuges i el Consell Valencià de Cultura.⁴³

Tanmateix, aquestes dues institucions noves passaren al projecte denominat Estatut de Benicàssim, de 30 d'abril de 1981,⁴⁴ el qual és el que inicia la recta final del procés autonòmic valencià, i passaren també a l'Estatut d'Autonomia actualment vigent, aprovat per la Llei orgànica 5/1982, d'1 de juliol del dit any.⁴⁵

És per això que, tal com he dit al principi, les institucions de la Generalitat Valenciana en l'actualitat són quatre: les Corts Valencianes, el Consell Executiu, la Sindicatura de Greuges i el Consell Valencià de Cultura.

I aquesta és la lliçoneta de hui; demà ja tindrà la seua.

43. El text valencià del projecte a l'obra d'Aguiló. *L'autonomia*, pp. 93-103, i el text castellà a l'obra del mateix autor: *Els avantprojectes*, pp. 143-158.

44. El text valencià del projecte a Aguiló: *L'autonomia*, pp. 125-142 i el castellà a l'obra del mateix autor *Els avantprojectes*, pp. 359-387.

45. La documentació preautonòmica i la relativa als treballs parlamentaris que precediren l'Estatut d'Autonomia vigent, es troben a l'obra de Julia Sevilla Merino. *Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana. Procés d'elaboració i tramitació parlamentària*. València, 1992.

Presentació de l'*Acta Curiarum Regni Sardiniae*

ENRIC MORERA I CATALÀ

President de les Corts Valencianes

L'acte que ara iniciem amb tots vostès i l'acompanyament excepcional de les presidències dels parlaments de Sicília, Sardenya i Catalunya, té dos objectius principals i un de circumstancial: la presència al palau dels Borja d'una representació de quatre regnes de l'antiga Corona d'Aragó, reunits per primera vegada en la història.

L'objectiu explícit tractarà de conèixer els vincles històrics amb el poble sard, una cosa aparentment menor, poc coneguda per la ciutadania, tot i que n'estic segur que els alegrarà conèixer-ne algunes troballes significatives, molt interessants.

El segon objectiu d'aquest acte s'insereix en les sessions del congrés que organitzen les universitats valencianes pels sis-cents anys de la Generalitat, per commemorar i, més encara, per conèixer més i millor l'òrgan principal del nostre autogovern. Anem a pams.

La presentació de la col·lecció *Acta Curiarum Regni Sardiniae* mostra l'evidència dels vincles històrics, polítics, econòmics, culturals i socials entre els nostres dos regnes, una intensa relació de quasi quatre-cents anys, des de la incorporació del regne de Sardenya a la Corona d'Aragó, en la baixa Edat Mitjana, fins la guerra de Successió del segle XVIII.

Els parlaments o corts de Sardenya formaren part, juntament amb la resta de les corts de la Corona d'Aragó, d'un conjunt d'institucions representatives dels territoris, on la pràctica política del pactisme fou un referent ineludible en la relació entre la monarquia i els regnes, enfront d'unes altres tradicions monàrquiques, més centralistes i despòtiques, de l'absolutisme. El rei no regnava si no jurava abans els furs, si no respectava les regles del joc entre poders. La Corona no podia finançar-se ni recaptar impostos, si no ho decidien les Corts. Pactisme i equilibri de poders. Sobirania compartida

La publicació per part del Consiglio Regionale de la Sardenya de les actes parlamentàries del passat, no sols és un tribut a la història, sinó també una eina d'afirmació de la identitat sarda: de coneixement i de reconeixement. És un exemple, que està tenint els seus paral·lelismes en la resta dels territoris que antigament formàrem part d'una mateixa formació política.

Tots aquells pobles, situats a un costat i l'altre del Mediterrani occidental, que en el passat s'aplegaren sota una mateixa formació política, tenen molt a dir en la conformació de l'Europa del futur. Comparteixen problemes, interessos i visions –fenòmens migratoris, polítiques agràries, de comunicacions, identitats culturals, diversitat lingüística, etcètera– i poden coordinar-se per esdevenir una veu important des d'aquest món mediterrani a les instàncies europees per atendre la mirada del món de les regions.

Hi ha moltes més coses que ens uneixen que aquelles que ens puguem separar. Una separació que ha durat molt de temps, per servituds de la història i que és hora de reconduir en el marc d'una Europa cohesionada i pròspera, l'Europa de les Regions

que tractem de construir, de baix cap amunt. Forta, unitària i respectuosa de la nostra diversitat, un principi fundacional del projecte europeu.

Caldria desitjar que els vincles que avui evocarem, juntament amb els desafiaments que compartim, els interessos comuns, reforcen els nostres lligams, atès que condicionen els nostres potencials projectes futurs, és a dir, el nostre compromís històric.

Enguany celebrem els sis-cents anys de la sessió de corts que donaria lloc a la institucionalització d'una diputació permanent de les corts, la Diputació del General, tal com feren també les Corts d'Aragó i de Catalunya. Alerta, les nostres corts són encara més antigues, hi ha sessions de corts del 1261, quasi vuit segles d'història. Som una nacionalitat històrica, tal com recull expressament el nostre Estatut d'Autonomia, la nostra norma fonamental.

Les democràcies parlamentàries tenen el seu origen en el parlamentarisme medieval, en institucions com ara les Corts i la Generalitat, ens públics poc coneguts, ja que historiadors i divulgadors sovint descriuen els relats dels reis i de la seua cort, que és el poder central, i molt poca cosa de la realitat dels seus regnes.

L'antic regne de València, el país dels valencians, no va nèixer per pactes dels anys vuitanta, sinó que és el resultat d'un procés històric que ve de lluny. Aquest és l'objectiu cabdal del congrés, conèixer la història del nostre poble, tot fent servir la Generalitat com a fil conductor de la història d'un regne, d'una comunitat autònoma en la versió contemporània, per saber d'on venim i qui som, quin és el nostre patrimoni comú, la nostra herència, el nostre llegat històric.

Les actes de les sessions de corts valencianes són la tipologia documental clau per conèixer el sistema polític i les relacions entre els actors, d'un període fonamental en la història del nostre poble.

A diferència de la resta dels parlaments de l'antiga Corona d'Aragó, les Corts Valencianes no tenim editades i publicades les *Acta Curiarum Regni Valentiae*, excepció feta d'un període molt breu de la història. Una anomalia documental que hem decidit resoldre.

El 16 de gener d'enguany la Mesa de les Corts va prendre dos acords per unanimitat: El primer, celebrar un acte institucional per commemorar la sessió de corts que donaria lloc a la creació de la Generalitat, el mateix dia (22 de març) i en el mateix lloc (convent de Predicadors). Es tracta de commemorar els sis-cents anys d'un fet transcendental en la nostra història com és el naixement de la Diputació del General, òrgan executiu principal del nostre autogovern, la Generalitat. En segon lloc, atendre la proposta presentada pel rector de la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana, a través del grup de recerca FORVAL, i en conseqüència aprovar l'inici dels treballs d'edició i publicació de les actes de les sessions de les corts forals.

Conèixer, i fer possible el coneixement, de les sessions de les corts celebrades entre els segles XIII i XVIII és un ambició projecte pel que fa a l'abast temporal, d'enorme complexitat documental, que exigeix la cooperació del màxim nombre d'actors, i d'experts, de totes les universitats valencianes.

Per això em plau fer públic que, d'acord amb la Mesa de les Corts, pròximament signarem un conveni marc amb la Universitat de València, la Universitat d'Alacant i la Universitat Jaume

I amb l'objectiu d'editar les nostres actes forals en un període raonable. Així només restarà que el comitè científic, que coordina el professor Antoni Furió, president del comitè organitzador del congrés internacional sobre els sis-cents anys de la Generalitat Valenciana, ens comuniqui el dictamen pel que fa a l'encàrrec dels primers volums corresponents a l'any en curs.

Haurem iniciat així el camí per superar una anomalia, el desconeixement de l'activitat institucional documentada, cabdal en el període més ampli i substanciós de la història del nostre poble. Haurem aconseguit la nostra missió, fer millor la vida quotidiana de la ciutadania, alhora que protegim el patrimoni heretat i el preservem per a les generacions futures.

Palau dels Borja
27 d'octubre de 2018

LLUÍS GUIA

*Universitat de València i Istituto di Storia dell'Europa
Mediterranea, Consiglio Nazionale delle Ricerche, Càller, Itàlia*

Voldria fer un poc d'història sobre com varen néixer els vincles acadèmics que s'han anat construint entre València i Sardenya des de la celebració a Càller, el 1984, del Congrés *Acta Curiarum*, principi del projecte que avui és motiu d'aquesta sessió.

Ningú no podia imaginar per aquelles dates que s'establirien unes relacions tan estretes i tan fructíferes com les que a hores d'ara es mantenen entre molts investigadors valencians i les institucions acadèmiques de Sardenya. Uns vincles que lògicament tenen uns protagonistes especials: tots aquells que des d'aquestes institucions ens han ajudat durant anys a sumir-nos en la historiografia sarda, treballar als seus arxius i participar de les seues iniciatives científiques i culturals.

Es pot dir que estar a Sardenya és per a molts de nosaltres com estar a casa nostra. Aquesta darrera afirmació pot parèixer un recurs tòpic per expressar la nostra gratitud, però tant se val; respon a una realitat construïda a través de molts anys, que transcendeix l'àmbit del treball i contribueix a fer d'aquest un espai, si cap, més gratificant.

La primera vegada que vaig *aterrar* a Sardenya –i perdonen la personalització– va ser l'any 1984. Gràcies a la mediació d'un bon amic, Pedro Ruiz, vaig ser convidat a participar en un congrés emblemàtic de la historiografia sarda sobre la seua institució parlamentària.

Acta Curiarum Regni Sardiniae va esdevenir un referent internacional de reunió científica al voltant de les institucions representatives de l'època medieval i moderna.

Allí confluïren estudiosos autòctons però també altres provinents de diferents àmbits històrics, especialment d'aquells que havien constituït la Corona d'Aragó i després la monarquia composta dels Àustria. No debades Sardenya havia format durant quasi quatre-cents anys part d'aquestes extraordinàries formacions polítiques i en aquest període és quan s'havia conformat i reunit regularment la institució parlamentària del regne sard.

De resultes del congrés de Càller neix la necessitat de tenir en compte els parlaments o corts de Sardenya per ulteriors estudis d'història comparada. Per a alguns de nosaltres, s'obria un horitzó amb nous reptes metodològics i de recerca com ara l'anàlisi de la trajectòria política comuna de València i Sardenya o la publicació dels processos de cort. Precisament la publicació dels parlaments de Sardenya, seria un referent de reflexió en els projectes que anys després posàrem en marxa un grup de investigadors valencians, molts d'ells ací presents, com Rosa Muñoz, Remedios Ferrero, Maria Josep Carbonell, Josepa Cortés, Irene Manclús, Vicent Pons, Mateu Rodrigo, David Bernabé, Vicent Graullera,... –segur que oblide a algú, perdoneu-me.

Sardenya anirà descobrint-se a poc a poc com una realitat històrica que no ens resultaria gens estranya; sols cal fer una breu visita a l'Archivio di Stato di Cagliari, per comprovar el paral·lelisme existent entre els fons documentals dels que varen ser dos regnes d'una mateixa Corona, Sardenya i València.

Als territoris ibèrics no tardaria a celebrar-se un dels primers congressos que sobre les antigues assemblees parlamentàries so-

vintejaren en el període de la transició espanyola; es tractava del congrés celebrat a Barcelona a l'abril de 1988, *Les corts a Catalunya. Congrés d'història institucional*.

La contribució valenciana al congrés de Barcelona va ser nombrosa i va permetre que una sèrie d'investigadors valencians, pertanyents a diferents àrees de coneixement, hi confluïssin per abordar, amb un projecte coordinat, l'estudi de les corts i la necessària publicació dels processos documentals.

Era lògic per tant que s'evidenciés la necessitat de col·laborar amb tots aquells especialistes que des de l'altre costat de la mar venien treballant sobre el tema i dels quals podíem aprendre molt. L'ocasió col·lectiva per entrar de nou en contacte amb els estudiosos sards, i concretar línies de col·laboració va ser una altra trobada, memorable des de molts punts de vista; es tractava del XIV Congrés Internacional d'Història de la Corona d'Aragó, celebrat a Sàsser i a l'Algúer el maig de 1990.

L'escenificació de la intensificació d'aquesta col·laboració i de la primera manifestació pública de l'existència del grup de recerca sobre les corts valencianes va tenir lloc al poc de temps: A la tardor de 1990 organitzàrem a València un seminari internacional sota el títol *Les corts. Llurs fonts i llur edició*, on va haver una àmplia participació d'estudiosos sards. La seua presència va ser des d'aleshores habitual entre nosaltres i encetava una tradició que no s'ha aturat fins els nostres dies.

Conseqüentment el setembre de 1993 se signava un conveni de col·laboració amb la Universitat de Sàsser, el primer dels que a hores d'ara vinculen les universitats sardes i l'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea amb la Universitat de València.

A la tardor de 1993, es va produir un esdeveniment que considere que cal destacar. Em referisc a la celebració a València d'una trobada científica que de nou posava en contacte estudiosos de Sardenya i de València. No era el primer ni seria l'últim, però aquest va ser especial perquè prenia la realitat sarda com a matèria exclusiva de debat. Es tractava del seminari entre les universitats sardes i la Universitat de València sota el títol *Sardenya: Una història pròxima*, es va fer al desembre de 1993. El títol tenia i continua tenint una gran càrrega semàntica. De fet, m'he permès utilitzar la frase en moltes ocasions quan volia transmetre que la història de Sardenya és també la nostra història i que sense la història de Sardenya difícilment podem entendre plenament el nostre passat.

Cal destacar que la prova inicial més important a Sardenya d'aquesta col·laboració entre els investigadors sards i valencians va ser el congrés celebrat a la ciutat de l'Alguer l'any següent, el 1994, i organitzat per la Universitat de Sàsser amb el patrocini del Consiglio Regionale della Sardegna. *Corts Valencianes e Parlamenti Sardi nel Medioevo e nell'Età Moderna* va ser el títol d'aquesta trobada a la qual va acudir també una qualificada representació de les autoritats acadèmiques i polítiques valencianes del moment, com el rector de la Universitat de València, Pedro Ruiz, i el vicepresident de les Corts Valencianes, Vicent Soler.

No puc fer un repàs sistemàtic del que han estat les col·laboracions acadèmiques des d'aleshores ençà, no és el moment ni hi ha temps per a fer-ho. El que sí que és important és que entre els temes comuns de recerca, les institucions parlamentàries, continuen essent un referent important per a molts de nosaltres.

Tant a un costat com a l'altre de la mar els fruits han estat nombrosos, i si hui tenim ocasió de comprovar els avanços obtinguts a Sardenya, no hem d'oblidar que aquest palau va acollir el 1994 una de les exposicions més reeixides sobre les institucions parlamentàries del passat de totes les que s'han organitzat al nostre país, i no han mancat congressos, seminaris i publicacions especialitzades sobre la matèria.

A hores d'ara, i és important dir-ho, les Corts Valencianes s'han compromès a portar endavant un projecte editorial com el realitzat a Sardenya. Un projecte que ha generat un gran entusiasme en la comunitat científica i la implicació de nous investigadors interessats a dur a bon port la publicació dels processos valencians. Antoni Furió, ànima d'aquest congrés, o Vicent Baydal, professor de la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana, són representatius al respecte.

Voldria fer una última reflexió més general, donat que avui el regne de Sardenya és el protagonista: em resulta sorprenent trobar textos d'història on continua identificant-se la Corona d'Aragó exclusivament amb els països ibèrics que varen pertànyer a aquesta Corona. Personalment crec que és inacceptable fer història de la Corona d'Aragó sense tenir en compte les vinculacions que es varen mantenir durant quatre-cents anys amb un regne com el de Sardenya.

Em pareix inacceptable perquè la conformació de Sardenya, des del punt de vista social, econòmic, polític i cultural, es va dur a terme com una peça més de la Corona d'Aragó, que va transformar plenament el territori, i, el que és més important, contribuïnt a definir el caràcter de la mateixa Corona. Així, aquesta llarga vinculació va marcar intensament, no sols els trets bàsics

de la societat sarda, sinó també el mateix nucli expansiu –Catalunya, Aragó, València i Mallorca.

Una importància, la de Sardenya, que no cal quantificar pel pes demogràfic o econòmic de l'illa, més migrat respecte dels països ibèrics, sinó per la intensitat dels vincles establerts, des del punt de vista econòmic i social, i per l'assoliment d'una estructura política i institucional que mantenia relacions de reciprocitat amb les del conjunt de la Corona, especialment pel que fa a la institució parlamentària que avui ens ocupa.

MICHELE COSSA

Secretario del Consiglio Regionale della Sardegna

Non posso non manifestare –anche a nome del Comitato scientifico che ho l'onore di presiedere– gratitudine al presidente Morera, alle Cortes e al Comitato organizzatore per il privilegio concesso nell'aver voluto riservare in questa storica occasione uno spazio così rilevante alla presentazione degli *Acta Curiarum Regni Sardiniae*, gli atti degli antichi parlamenti sardi.

Concordo col prof. Lluís Guia, autorevole curatore del Parlamento Cardona (1543), di prossima pubblicazione, e oramai sardo di adozione, che ringrazio per aver creato questa opportunità: questo evento contribuirà a rafforzare la collaborazione tra la Comunità Valenciana e la Sardegna sotto il profilo scientifico e accademico.

E non si limiterà a questo, giacché come hanno autorevolmente detto anche i presidenti non potranno non esserci positive ricadute anche sotto l'aspetto politico e dei rapporti istituzionali, della conoscenza reciproca e del confronto tra i rispettivi modelli di autogoverno, e per questo motivo è un piacere particolare che oggi sia presente anche il presidente Torrent. Come sapete anche la Sardegna è gelosa della propria identità e della propria autonomia, e vive con preoccupazione un clima generale che tende a minare gli spazi di autodeterminazione.

Il progetto di pubblicare gli atti degli antichi parlamenti sardi, che ricevuto importanti recensioni e riconoscimenti internazionali, rappresenta qualcosa di grandioso e unico. Per la sua

ampiezza, per i suoi ambiziosi obiettivi e per il grado di completezza che aspira a raggiungere.

L'arco di tempo abbracciato dall'opera parte dalla prima assemblea generale, convocata dal re Pietro IV il Cerimonioso nel 1355. Il regno d'Aragona, che era approdato in Sardegna alcuni decenni prima, sentiva la necessità di un sostegno per le sue ambizioni territoriali e dinastiche, in un momento in cui la conquista dell'isola era ben lungi dall'essere completata. La sua localizzazione geografica offriva una posizione centrale nelle connessioni e conflitti commerciali e dinastici tra l'Italia, la Francia e i regni iberici della Corona aragonese. Anche utilizzando lo strumento delle Cortes essa cercava di pacificare l'Isola dopo una guerra interna devastante, che ne aveva gravemente compromesso la già fragile economia e decimato la popolazione. Per la Sardegna l'avvento delle Cortes fu però anche l'inizio di una nuova e diversa dimensione all'interno degli Stati iberici: molti catalani vi si trasferirono, la lingua catalana (e più tardi quella castigliana) presero a diffondersi accanto al sardo dei ceti popolari e al latino delle classi colte.

Il modello istituzionale delle Cortes aveva lo scopo di introdurre un certo equilibrio dei poteri, questione cruciale del fenomeno parlamentare: un concorrente soverchiante —che si tratti di un re, di una città o di una oligarchia— cercherà di esercitare il potere senza dividerlo con altri, mentre i poteri di compensazione devono negoziare per conseguire il maggior numero possibile dei loro obiettivi. Così il Parlamento —articolato nei suoi tre *stamenti*— inizia un percorso che in oltre quattro secoli ne affinerà la composizione e le funzioni, fino a mutarne financo la natura, nella fase ultima della sua esistenza.

Nel triennio rivoluzionario sardo, alla fine del '700, essi si mostrano infatti capaci di diventare il luogo nel quale si dibattevano quelle idee politiche di matrice liberale che prendevano a diffondersi in tutta Europa dopo la Rivoluzione Francese. In un'ottica comparativistica, uno sviluppo paragonabile a quello della repubblica aristocratica polacca, in cui a partire dalla fine del XVI secolo i magnati dominarono il consiglio reale piegando il monarca alla loro volontà, mentre negli anni '90 del Settecento il parlamento rivoluzionario reinventò l'antica tradizione per creare un sistema politico fondamentalmente nuovo.

I Parlamenti sardi avevano già attratto l'attenzione degli storici nei primi decenni del XX secolo e negli anni '50; diversi volumi sono stati pubblicati, alcuni dei quali sono ritenuti ancora oggi delle pietre angolari in materia. Tuttavia la documentazione che li riguarda era rimasta quasi tutta ben conservata ma inesplorata negli archivi della Sardegna e della Spagna. Fino al 1983, quando il Consiglio della Regione autonoma della Sardegna decise, con luminosa intuizione, di dare il via a questa avventura. Nel 1984 un convegno appositamente organizzato diede all'opera il suo inquadramento storico e affrontò i problemi di edizione dei loro documenti. Gli atti di quel congresso si trasformarono nel primo volume della Collana, pubblicato nel 1986 col titolo: *Istituzioni rappresentative nella Sardegna medievale e moderna*.

Il piano dell'opera prevede la pubblicazione integrale di una mole impressionante di materiale originale, articolato in 24 volumi, di cui 23 di documenti, per un totale di 32 tomi. Ai 16 volumi già pubblicati si aggiungerà all'inizio del prossi-

mo anno il Parlamento del vicerè Vivas (1624) curato dal Prof. Antonello Mattone, e altri tre vedranno la luce nel corso del 2019.

Un elemento che deve essere sottolineato è la grande qualità informativa delle fonti riguardanti le assemblee, che comprendono nella maggior parte dei casi dei *verbali*, che descrivono con grande precisione la procedura delle riunioni e comprendono la registrazione dei discorsi formali tenuti dai protagonisti: i re d'Aragona, i *viceré* e gli altri rappresentanti di spicco della monarchia e degli Stamenti. Colpisce la fluidità con cui le registrazioni formali in latino vengono mescolate con il catalano utilizzato dai re e viceré, e la lingua sarda parlata dai delegati. Il prof. Wim Blockmans, che nei giorni scorsi è stato relatore in una delle sessioni delle Celebrazioni, descrive la Sardegna di quei secoli come un *melting pot* di culture mediterranee, dove i membri delle élites dovevano essere in grado almeno di capire se non di parlare altre lingue, oltre ai dialetti continentali italiani.

Le fonti sono costituite inoltre dalla corrispondenza e dai documenti presentati dagli Stamenti in quanto espressioni dei gruppi sociali di riferimento, e le decisioni della Corona sulle numerose petizioni, espresse in *capitoli* che sono stati stabiliti a conclusione dei lunghi dibattiti.

Il lavoro svolto dai curatori in questi oltre trent'anni di lavoro è assolutamente encomiabile. Essi hanno unito e riordinato tutti questi documenti, un'operazione –come ben sanno gli esperti– tutt'altro che agevole, se si tiene conto che stiamo parlando di un contesto spesso assai lacunoso. Nel proseguire della ricerca in questi anni, peraltro, altri documenti, altre connes-

sioni e nuovi filoni di ricerca sono emersi in relazione a Parlamenti già oggetto di pubblicazione, a testimonianza di quanto ancora ci sia da fare e da scoprire.

A garantire il rispetto del rigore scientifico e la conformità a precisi canoni storiografici ha provveduto sin dall'inizio di questo complesso percorso un Comitato scientifico di elevato livello, del quale sin dall'inizio hanno fatto parte storici ed esperti di indiscussa levatura di cui fa parte sin dall'inizio (assieme al Prof. Guido D'Agostino) il prof. Mattone, che ne rappresenta indubbiamente la memoria storica.

I curatori hanno trovato nel Comitato un riferimento sicuro, che ha imposto un modello esaustivo e chiaro, secondo linee guida alle quali si conforma l'intera Collana e che si attengono ai migliori standards internazionali. Questo non ha comunque impedito, nello sviluppo pluridecennale dell'opera, di tenere conto delle innovazioni via via introdotte dalle nuove metodologie della ricerca storiografica e dell'archivistica, oltre che dalle nuove tecnologie.

La Collana è andata suscitando negli anni una sempre maggiore ammirazione nella comunità scientifica: in Sardegna come in Italia e nel mondo ispanico, tra gli storici del diritto e della partecipazione politica in Europa, come tra gli studiosi dell'economia e del costume. È questa ritengo la migliore testimonianza della portata e delle ricadute del grande investimento che il Consiglio regionale della Sardegna ha fatto, un'impresa che non sarebbe stato possibile realizzare se non con un rilevante sforzo da parte delle Istituzioni.

Il Consiglio regionale tuttavia non ha voluto realizzare un'opera fruibile solo da una ristretta *Intelligencija*, inaccessibile alla

gente comune. A tale scopo, alla trascrizione integrale dei documenti originali è stata affiancata una parte introduttiva di più agile lettura, nella quale gli atti sono spiegati e contestualizzati in testi estesi e ben curati, arricchiti di annotazioni. E ora che l'opera sta volgendo a completamento, col presidente Gannau, che l'ha sposata appieno e ha dato una spinta decisiva al suo avanzamento, si sta ragionando sulla realizzazione di un volume di sintesi, diretta *ex professo* verso grande pubblico e il sistema scolastico.

GIANFRANCO GANAU

Presidente del Consiglio Regionale della Sardegna

Illustre presidente delle Corti valenciane onorevole Enric Morera, è un onore essere qui, in questa prestigiosa sede, tra i vostri illustri ospiti riuniti per il Congresso internazionale dedicato alla storia della Corona di Aragona, in occasione di un importante anniversario che unisce e rafforza le vostre comunità, i 600 anni dalla fondazione de la Generalitat Valenciana.

Un'occasione straordinaria per la Sardegna e il suo Parlamento, qui riunito simbolicamente insieme a tutti voi per onorare la nostra storia comune.

Gli interventi che seguiranno, quello dell'onorevole Michele Cossa, presidente del comitato scientifico per la pubblicazione degli atti dei parlamenti sardi, quello del professor Mattone, già ordinario di Storia delle Istituzioni politiche nell'Università di Sassari e componente del comitato, e quello della dottoressa Carla Ferrante direttrice dell'Archivio di Stato di Cagliari e componente anch'ella del comitato, entreranno certamente nel merito degli aspetti storici e scientifici dell'opera *Acta Curiarum Regni Sardiniae*; a me il compito di ricordare tutti i passaggi che hanno portato alla decisione di realizzare un'opera che coniuga rigore scientifico e portata divulgativa.

L'obiettivo del progetto editoriale è stato sin dal principio quello di mettere a disposizione, non solo di studiosi ed accademici, ma di tutti coloro che vogliono conoscere ed approfondire la materia, gli Atti dei parlamenti sardi perché convinti che ogni

pezzo della nostra storia serva a ricostruire la piena identità del popolo sardo. Uno strumento di ricerca sulla storia della nostra isola, dunque, con la consapevolezza che approfondire le nostre radici storiche serva a riaffermare la consapevolezza e l'identità di un popolo che in essa si riconosce. Nel lunghissimo periodo documentato dagli *Acta Curiarum* il popolo sardo è stato capace, pur mostrando contraddizioni e divisioni nel rapporto tra le diverse componenti e classi sociali, di reagire ai soprusi, come testimoniano gli eventi del 1794 culminati il 28 aprile con la cacciata del viceré piemontese e della sua corte, oggi assurti a giornata nazionale del popolo sardo, ricordata in Sa Die de Sa Sardigna, festa nazionale dei Sardi, istituita con specifica legge dal Consiglio regionale il 14 settembre del 1993.

Il progetto della Collana mosse i suoi primi passi nel lontano 1983, quando l'Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale della Sardegna, presieduto dall'onorevole Alessandro Ghinami, accolse la proposta della vicepresidente Mariarosa Cardia, oggi tra i componenti del comitato scientifico, di riprendere l'impresa, più volte tentata sin dall'Ottocento, di realizzare uno studio critico e di pubblicare gli atti dedicati alla storia parlamentare dell'isola all'epoca dei viceré, un arco temporale che va dal 1355 al 1699 per gli atti di ventitré parlamenti e dal 1793 al 1799 per gli atti stamentari.

Nel 1984 si decise di istituire un comitato scientifico composto da alcuni membri del Consiglio di Presidenza e da rappresentanti dei due Atenei sardi: fu proprio in quell'anno che grazie all'allora presidente del Consiglio regionale, Emanuele Sanna venne realizzato un seminario di studi i cui atti sono stati pubblicati nel primo volume della Collana.

Dall'inizio della XV legislatura il progetto ha ricevuto un nuovo impulso, grazie al lavoro del presidente del Comitato scientifico, l'onorevole Michele Cossa che ha condiviso con me la scelta di ultimare l'imponente progetto e naturalmente dei componenti del comitato, i professori Italo Birocchi, Mariarosa Cardia, Guido D'Agostino, la dottoressa Carla Ferrante e i professori Antonello Mattone e Gian Giacomo Ortu.

Nel dicembre del 2016 gli atti dei parlamenti sardi sono stati tutti digitalizzati e pubblicati online. Grazie ad un accesso diretto dall'home page del sito istituzionale del Consiglio regionale, attraverso una pagina dedicata, graficamente accattivante ed intuitiva che rimanda agli scaffali delle librerie, è possibile consultare tutti i volumi sinora pubblicati e presentati al pubblico. Per ogni volume della Collana è stato ottenuto anche l'ISBN –l'International Standard Book Number–, il numero di riferimento internazionale del libro che consente di identificare in modo univoco il volume tramite il codice a barre in ogni parte del mondo. Una scelta dettata dalle esigenze del nostro tempo e necessaria per offrire un ulteriore strumento di conoscenza ad un pubblico nuovo, moderno e formato in gran parte da nativi digitali.

Dopo diverse iniziative nell'isola, nel luglio dello scorso anno, i quattro secoli di storia, raccontati attraverso gli atti dei parlamenti sardi, sono stati presentati a Roma alla Biblioteca del Senato della Repubblica, alla presenza dei responsabili delle biblioteche dei due rami del Parlamento. L'appuntamento istituzionale, ospitato nella sala «Giovanni Spadolini», è stato per noi certamente motivo d'orgoglio, momento edificante per la storia del popolo sardo, una continuità ideale con la storia del

nostro paese perché, come è stato in quell'occasione sottolineato, i parlamenti medievali e preunitari sono i predecessori del parlamento nazionale e dello Stato italiano.

Siamo ora giunti al termine di questo lungo percorso che spero, questo è il mio personale auspicio come massimo rappresentante dell'Assemblea sarda, possa concludersi entro la fine della legislatura. La Collana sarà composta da 24 volumi, sedici dei quali già pubblicati e come ricordato disponibili online sul sito del Consiglio regionale. C'è il massimo impegno da parte del Comitato scientifico che ringrazio ancora una volta per aver accettato la sfida di portare a compimento il progetto editoriale che si concluderà con la stampa degli ultimi otto volumi, quattro dei quali in attesa solo del parere del sotto comitato scientifico, mentre per gli altri quattro gli stessi curatori hanno preso l'impegno di concludere i saggi introduttivi entro il mese di dicembre.

Non mi resta che ringraziare tutti i convenuti per l'attenzione prestata e in particolare il Presidente Morera, ospite gradito nella nostra isola nei mesi scorsi per un'opportuna, quanto mai necessaria, ripresa delle relazioni istituzionali tra la Sardegna e la Comunità valenciana. Spero di poterla incontrare ancora nella nostra isola, in occasione dell'auspicato avvio dei rapporti con la prima commissione del Consiglio regionale sui temi legati alle nostre differenti diversità linguistiche e culturali, elementi essenziali dell'identità dei nostri popoli.

Valencia
27 ottobre 2018

LUIS BARCALA
Alcalde de Alicante

Buenos días y bienvenidos a Alicante a este acto de clausura del congreso cuyo título es *La voz del reino. Representación política, recursos públicos y construcción del estado. 600 años de la Generalitat Valenciana*, en un marco como es este castillo de Santa Bárbara que ha sido testigo permanente de nuestra historia y desde el que se disfruta de las mejores vistas de la ciudad y de la bahía de Alicante.

Ha sido esta una semana intensa en la que todos ustedes han tenido la oportunidad de contribuir a un mejor conocimiento de la más importante de las instituciones valencianas, la Generalitat, en la que reside la representación política de los valencianos y la administración del autogobierno.

En otras palabras, han tenido la oportunidad de profundizar en la historia de la construcción de las instituciones de la Comunidad Valenciana, y conocer en paralelo, las de otras comunidades y regiones que formaron parte de la Corona de Aragón como Cataluña, Sicilia, Nápoles o Cerdeña, entre otras. Y lo han hecho desde distintas perspectivas tales como las finanzas, la fiscalidad, la deuda pública, el pensamiento político, la cultura, el arte, entre otras disciplinas.

Alicante se incorporó legalmente al reino de Valencia el 25 de junio de 1308 bajo el reinado de Jaime II, junto a los municipios del campo alicantino, Elche, Orihuela y Guardamar del Segura, cuando adoptaron los fueros de la ciudad y reino de

Valencia. De esta efeméride, por la que Alicante adquiere autonomía como ciudad con su incorporación al reino de Valencia y a sus instituciones, se cumplen setecientos diez años.

Sirva de anécdota que cuentan las crónicas de la época que Jaime II se adueñó de la villa y de este castillo de Alicante en el que nos encontramos, participando en el asalto de las murallas tras una reñida lucha, en la que dio muerte al propio alcaide, Nicolás Pérez, y así puso fin al dominio castellano de nuestra ciudad.

Alicante cobró pujanza económica ya en el reino de Valencia, especialmente su puerto, en el intercambio de productos de Castilla con los de Cataluña y del sur de Francia a través de las líneas del comercio marítimo.

La ciudad contribuyó notablemente a la financiación de las arcas reales inmersas en distintas contiendas bélicas y así también aumentó su participación en las instituciones de la época.

Desde 1418, año en el que el rey Alfonso el Magnánimo constituye oficialmente la Generalitat para la administración del reino, y hasta 1707 cuando es abolida por los decretos de Nueva Planta promulgados por Felipe V, consecuencia de la guerra de Sucesión, los valencianos pasaron de una situación de autogobierno a un estado absolutista y centralizado.

Tuvimos que esperar casi dos siglos y varias generaciones para recuperar el autogobierno con la aprobación del Estatuto de Autonomía en 1982 y con él la Generalitat como institución de gobierno y de representación de todos los valencianos.

De todo ello han hablado exhaustivamente ustedes esta semana.

Hoy, después de treinta y seis años de autonomía, los alicantinos, los valencianos en general, nos sentimos orgullosos de haber contribuido a recuperar nuestra historia, nuestras institucio-

nes y nuestras señas de identidad, con un espíritu de concordia –como el vivido en la transición– que ha hecho posible que hayamos vivido una de las mayores, si no la mayor, etapa de desarrollo de nuestra historia.

Y digo esto en un momento en el que el modelo autonómico está más que nunca amenazado por los movimientos independentistas de los grupos nacionalistas –como ocurre en Cataluña– y de los que no estamos exentos los valencianos.

Unos movimientos que se imbrican en la política y sitúan a nuestras instituciones en posiciones difíciles de comprender en pleno siglo XXI, en el que parece que retrocedemos a posiciones más localistas en lugar de avanzar en un mundo cada vez más global.

Por ello debemos redoblar nuestro esfuerzo y compromiso para afianzar los valores que nos permitieron recuperar nuestras instituciones de autogobierno, dentro de una España autonómica, que ha sido puesta de ejemplo en muchas partes de Europa y del mundo.

España es el país más descentralizado de Europa, con más competencias estatales transferidas a las autonomías. Es decir, con mayor autogobierno en esta Europa de las Regiones. Hay otras propuestas políticas que siempre aparecen como la de avanzar hacia un sistema federal, pero federal no tiene por qué significar precisamente más autogobierno. La España actual se ha construido sobre nuestro modelo autonómico y nos ha dado más de tres décadas de desarrollo y de bienestar social y económico. Pero no nos podemos parar aquí. No solo es importante preservar la unidad y el modelo autonómico. Debemos seguir trabajando en la vertebración de nuestras instituciones de autogobierno en el territorio.

Valencia, el *cap i casal*, ejerce la capitalidad de la Comunidad Valenciana. Allí está el gobierno de la Generalitat y las Cortes Valencianas, así como las principales instituciones autonómicas. En Valencia nadie pone en duda su pertenencia al antiguo reino de Valencia y a la Comunidad Valenciana.

Alicante, la segunda ciudad en importancia de la Comunidad Valenciana, tiene la sede del Síndic de Greuges, pero no es suficiente.

La presencia de instituciones autonómicas en Alicante debe crecer, precisamente porque es importante consolidar el sentido de pertenencia de los alicantinos. Y la presencia de las instituciones autonómicas contribuyen a ello. Bien es cierto que disponemos de una administración autonómica descentralizada, con oficinas en las tres provincias, pero es necesario avanzar y que Alicante y Castellón disfruten de instituciones que puedan arraigar ese sentimiento autonómico entre los ciudadanos.

Y eso se puede y se debe hacer con una mayor presencia de sus representantes autonómicos en la ciudad y con la implantación de nuevas instituciones o centros administrativos, que hagan realidad esa vertebración autonómica de la que tanto se habla y que parece que se ha olvidado.

Espero que este congreso pueda contribuir a tener también una mejor visión del territorio y lo necesario que es que el Consell de la Generalitat contribuya a su vertebración, con la lección ya aprendida de sus seiscientos años de historia.

Estoy seguro de que su trabajo ha aportado luz y mayor conocimiento sobre la Generalitat, la institución sobre la que hemos construido nuestro autogobierno y la identidad de todos los valencianos.

Deseo que Alicante, desde esta atalaya que ha sido parte destacada en nuestra historia, les inspire en este trabajo tan importante que realizan.

Enhorabuena a todos y gracias por su inestimable aportación. Les deseo que tengan una agradable estancia en nuestra ciudad.

Sala Felipe II del castillo de Santa Bárbara
28 de octubre de 2018

FRANCISCO TORRES

Vicerector de la Universitat d'Alacant

Vull en primer lloc traslladar-los la salutació i la disculpa del rector, qui per raons sobrevingudes no ha pogut avui estar ací en representació de la Universitat d'Alacant, circumstància que m'atorga l'immerescut privilegi de participar en aquest acte de cloenda del congrés commemoratiu dels sis-cents anys de la Generalitat Valenciana.

Va ser el 1418, quan Alfons el Magnànim va desenvolupar i enfortir una institució que ja tenia precedents en el segle XIV. Es tractava d'una institució, la Diputació del General, concebuda per a recaptar impostos, però que en realitat era l'inici d'una estructura administrativa i institucional. Rebia la denominació de Diputació del General perquè era una comissió permanent de les corts, en representació del General, és a dir, de la generalitat dels habitants –homes– del regne de València.

El 1418 faltaven més de trenta anys perquè nasquera Cristòfol Colom, encara no s'havien conquistat les illes Canàries, i faltaven trenta-dos anys perquè Gutenberg inventara la impremta de tipus mòbils. La costa sud de la Península, entre Gibraltar i el cap de Gata, encara constituïa el regne de Granada i en el Mediterrani els nostres veïns eren, entre d'altres, la república de Venècia, el sultanat mameluc d'Egipte, un emergent Imperi otomà i un Imperi bizantí en reculada, amb capital a Constantinoble, a la qual encara li faltaven trenta-cinc anys per a ser ocupada pel turc.

El 1418 Europa, i molt especialment l'Europa mediterrània, s'intentava recuperar de la devastadora Pesta Negra que va assolir el continent durant la segona meitat del segle XIV. Els europeus encara no coneixien el contorn d'Àfrica, que no serà circumnavegada fins a 1482, i de fet els mapes del món per ells coneguts estaven plens de terres incògnites, continents imaginaris i éssers mitològics. A Castelló encara no s'havia edificat la torre del Fadri, a València no existia encara l'edifici de la Llotja, i a Alacant faltaven encara dos-cents anys perquè s'alçara la catedral de Sant Nicolau.

I no obstant això, en aquell context que avui ens pareix tan llunyà, ja existia la Generalitat Valenciana. Com veuen, sis-cents anys són molts anys. Poques institucions en el món poden presumir de tanta longevitat, fins i tot amb el parèntesi dramàtic que van suposar els decrets de Nova Planta promulgats per Felipe V el 1707, pels quals es van abolir els furs després de la batalla d'Almansa.

Sobre açò, el professor Enrique Giménez López, en la seua obra *Gobernar con una misma ley* arreplega el següent: «no obstante, el propósito inicial de uniformizar no se cumplió, ya que la abolición de los fueros no supuso la aplicación, sin más, por simple sustitución, del modelo castellano. Por el contrario, el régimen de Nueva Planta fue peculiar en dos aspectos novedosos, relevantes y diferenciados de la realidad castellana: la fiscalidad y muy en particular su perfil militarizado. Se trataba de someter un territorio considerado rebelde y de lealtad dudosa a una autoridad incontestada. Para ello, las autoridades militares debieron jugar un papel fundamental en el mantenimiento del orden público, en la percepción de los tributos,

y en el control de los nuevos corregimientos y de las corporaciones locales a ellos adscritas».

No serà fins a la meitat del segle XIX que el moviment erudit i cultural de la Renaixença rescate la idea de Generalitat, que tot i això no cobrarà forma institucional de nou fins a 1982, amb l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia. Avui la Generalitat ha perdut aqueix caràcter eminentment recaptatori amb el qual va sorgir, però no la vocació integradora de tots –ara també totes– els seus habitants.

D'aquests sis-cents anys ha sigut testimoni el castell de Santa Bàrbara, que avui ens acull. Les primeres referències escrites que tenim de l'existència d'una fortalesa en aquest lloc són del segle X, quan l'historiador Ahmad ibn Muhammad al-Razi –conegut com el moro Rasis– arreplegava en la seua història dels reis d'al Andalus: «E el otro castillo es Alicante. E Alicante yaze en la sierra de Benacantil e de ella salen otras muchas sierras en que fizieron muchas villas buenas...». Modificat repetides vegades, especialment en el segle XVI quan adopta la forma actual, aquest castell de Santa Bàrbara, és no solament un extraordinari exemple d'arquitectura militar renaixentista, sinó també el millor testimoni que Alacant podia oferir d'aquests sis-cents anys d'història.

Avui, ací i en aquest acte, clausurem el congrés que té per títol *La veu del regne. Representació política, recursos públics i construcció de l'Estat. 600 anys de la Generalitat Valenciana*.

Com a representant en aquest acte de la Universitat d'Alacant, una institució acadèmica, vull agrair al Consell el fet d'haver contemplat, com a acte essencial d'aquest aniversari, l'organització d'un congrés d'especialistes, deixant així el

protagonisme de l'estudi de la història als acadèmics. En aquests temps de postveritat quan tothom genera informació però pocs generen coneixement, és fonamental detenir-se per a escoltar la veu dels i les especialistes en història medieval, en història moderna i en ciències jurídiques. Vull donar sincerament l'enhorabona a Antoni Furió, president del congrés que avui clausurem, així com al comitè organitzador, per l'estructura i plantejament d'aquesta trobada acadèmica i, estic segur, per l'elevada qualitat de les aportacions que s'hi han succeït durant aquests dies.

Els organitzadors han mantingut aqueixa voluntat de la Generalitat a integrar els diferents territoris de la Comunitat Valenciana com a seus d'aquest congrés, que s'ha desenvolupat aquesta setmana que avui acaba a diferents llocs de València i de Morella i que avui es clausura a Alacant. També és el reflex d'aqueixa voluntat integradora la composició del comitè organitzador, que reuneix personal investigador de les cinc universitats públiques valencianes, a més de l'Arxiu del Regne i de l'Arxiu de la Catedral de València. Les ponències, a més, han comptat també amb les aportacions d'especialistes d'altres universitats i centres de recerca, reconegudes autoritats en l'estudi dels segles XIV al XVIII, i procedents d'universitats com la d'Oxford, París, Harvard, Leiden, Lovaina, Càller, Palerm, Nàpols, Saragossa, Complutense de Madrid, Barcelona, Pompeu Fabra, País Basc, o Castella-la Manxa, entre d'altres. No és gens fàcil aglutinar tant de talent, no és fàcil organitzar un congrés d'aquestes característiques, i no és freqüent que les institucions, en aquest cas la Generalitat, opten per un acte acadèmic com a element central en la commemo-

ració d'una efemèride tan rellevant. Potser perquè no tots els anys es fan sis-cents anys. Als qui ho heu fet possible, enhorabona i felicitats.

Castell de Santa Bàrbara

ROGER TORRENT I RAMIÓ
President del Parlament de Catalunya

És un honor participar com a president del Parlament de Catalunya en la cloenda d'aquest congrés internacional que s'emmarca en la commemoració dels sis-cents anys de la Generalitat.

Una mirada històrica des de perspectives molt diverses, que aprofundeix en el coneixement de la institució i del seu llegat cultural i polític.

El coneixement de la història és un fet sempre valuós, ja que permet, d'una banda, entendre millor el present perquè situa la realitat actual en un context més ampli, amb més perspectiva, desvetllant el perquè de molts fets i situacions del present, i de l'altra, ens permet aprendre dels esdeveniments i de les decisions del passat, per prevenir errors, per cercar nous encerts, però sobretot, permet alliberar-se de la resignació sobre el present. Ens recorda que les coses no sempre han estat com ho són ara.

La història ens recorda que el canvi és una variable constant en la vida dels pobles. De vegades tenim la sensació que les institucions, les formes polítiques d'organitzar-nos, hi han estat sempre i no poden ser d'una altra manera. La història ens recorda que són el resultat de processos i decisions polítiques. És a dir, que el futur és a les nostres mans.

Alguns consideren la història com simples fets del passat que no val la pena tenir en compte, que no permeten avançar, que cal defugir per no quedar-hi ancorats en la nostàlgia d'altres temps. I és tot el contrari. El coneixement de la història és una

eina de progrés, perquè obre la porta a imaginar nous escenaris, noves formes de fer.

I d'altra banda, la història també ens ofereix solucions a qüestions del present. El cas de la Generalitat n'és un exemple. Tant a Catalunya l'any 1931, com al País Valencià l'any 1983, la història va inspirar una solució política a l'hora de denominar les institucions d'autogovern recuperades.

Amb el terme *Generalitat* no es pretenia replicar les institucions tal com eren en el passat, el que es feia era dotar les actuals amb la força de la identitat històrica, és a dir, connectar-les amb determinats valors i principis polítics. No va ser un retorn a segles enrere, sinó un pas endavant amb el suport de la història.

Aquesta perspectiva, en certa manera, també és aplicable a l'hora de plantejar les relacions entre el País Valencià i Catalunya. Si només atenem la realitat present, a les darreres dècades trobem dos pobles veïns que massa sovint s'han donat l'esquena. Però la història ens recorda que no sempre ha estat així, que aquesta relació pot ser molt diferent. Ser-ne conscients ens pot ajudar a capgirar la situació.

Són molts els interessos culturals, polítics, econòmics i socials sobre els quals podem impulsar aliances i projectes comuns. Ens uneix una mateixa llengua, tradicions culturals i reivindicacions compartides com la del corredor mediterrani. També una tradició política de rebuig de les imposicions, de defensa dels valors democràtics, darrerament amenaçats. I la constatació que si ens mantenim d'esquena, tots serem més febles.

Podem col·laborar, sumar forces. Que no vol dir pas renunciar als nostres propis projectes polítics, ni a les nostres identitats, que ja eren diferenciades fa sis-cents anys. Vol dir redesco-

brir-nos i donar-nos suport, com vam fer en el passat, com els països germans que som.

Un plantejament traslladable en alguns aspectes a les relacions amb altres territoris units per la mar Mediterrània, amb els quals compartim història, aspectes culturals, i fins i tot presència de la mateixa parla.

Al cap i a la fi, som en un món on cada cop més el poder dels antics grans imperis és substituït pel de la capacitat de col·laborar, de crear xarxes i aliances, d'adaptar-se a les realitats canviants. Un món de present i de futur immediat en el qual podem ser presents sense renunciar al que som i on la història compartida ens pot ajudar a obrir espais de col·laboració, espais de futur.

I en aquest sentit, a Catalunya trobaran sempre una porta oberta al diàleg, a la cooperació i a la defensa de les llibertats i els valors democràtics.

Alacant
28 d'octubre de 2018

600 anys de les Corts Valencianes, 600 de l'Arxiu del Regne de València

FANNY TUR RIERA

Consellera de Cultura, Participació i Esports

del Govern de les Illes Balears

Directora de l'Arxiu Històric d'Eivissa

L'any 1419 Europa es trobava immersa en la primera guerra dels Cent Anys. Eren temps convulsos, però entre el 28 d'agost i el 18 de setembre les corts forals valencianes es reuniren al palau episcopal de la capital del regne i iniciaven així un camí que ha travessat segles i dificultats i ha arribat fins a ara lligant aquelles corts al parlamentarisme actual que representa un dels pilars sobre els quals reposa qualsevol democràcia. Un dels primers acords d'aquelles corts que enguany compleixen sis-cents anys va ser la creació de l'Arxiu del Reial, que temps després esdevindria l'Arxiu del Regne de València i que de la mateixa manera que per exemple ha fet l'Arxiu del Regne de Mallorca a les Illes, havia de custodiar i conservar una documentació que explica el que sou, el que som com a poble. A la vegada, els arxius també documenten fets i relacions amb altres territoris i representen la garantia de la veracitat davant els intents de manipular la història i la realitat que sorgeixen de manera cíclica. El llegat documental és també la millor resposta davant qui qüestiona lligams i fraternitats.

Les institucions pròpies d'un país són un llegat però també el testimoni del que érem i encara som. Conservar-les, defensar-les

i honorar-les significa que no renunciem a tot allò que som i volem ser. Tant les institucions pròpies com la llengua, ens lliguen a la terra pròpia, però també a terres germanes que varen crear institucions similars que també serien anul·lades després de segles de furs, lleis, atorgaments i franqueses perquè simbolitzaven i simbolitzen la força irrefutable de la història i una herència que tenim el deure i la responsabilitat de conservar i llegar. Finalment, les varem poder recuperar al mateix temps que la resta de les llibertats, demostrant que democràcia i autogovern són dos conceptes que sempre van lligats.

El patrimoni documental que custodien els arxius són la prova principal que l'autogovern forma part del nostre llegat des de molt abans de la creació dels estats actuals. Mentre el silenci es va estendre durant un temps sobre totes aquelles institucions, els arxius nascuts de la seua mà varen conservar aquest llegat per a la futura memòria i per contribuir a la seua recuperació plena. És just recordar també que la creació de les corts valencianes anirà sempre lligada a la de l'Arxiu del Regne de València donat que aquest va ser un dels primers acords presos per la institució en presència d'Alfons el Magnànim, rei d'Aragó, de València, de Nàpols, de Sicília, de Mallorca, de Sardenya i comte de Barcelona, i de qui es conserven cartes i documents a bona part dels arxius d'aquests territoris.

Per finalitzar aquest parlament, cal recordar que aquell llunyà 1419 les corts també acordaren la creació del càrrec de mestre racional que amb el temps esdevindria la Sindicatura de Comptes, institució que també comparteixen Catalunya i les Illes Balears com a prova que aquells primers acords ajuden encara avui dia al bon govern d'uns territoris units per la Mediterrània, el seu passat, el seu present i el seu futur.

VIOLETA BARBA

Presidenta de las Cortes de Aragón

Mi felicitación por este magnífico congreso internacional que lleva por título *La voz del reino. Representación política, recursos públicos y construcción del estado. 600 años de la Generalitat Valenciana*, con ocasión de una fecha tan relevante. Me ha resultado del todo imposible compartir físicamente con vosotros este momento, pero quiero, al menos, transmitir os mi satisfacción y reconocimiento por el esfuerzo de condensar en estos días el análisis de más de doscientos investigadores sobre la historia compartida que hemos sumado bajo la Corona de Aragón.

Los territorios de la Corona de Aragón contamos con un rico bagaje histórico y político en común, y si tuviera que destacar un carácter predominante de la Corona, sería el pactismo. Un pactismo basado en los fueros y libertades que reivindicó en un día como hoy. Pactismo es diálogo. Quiero recordar la fórmula por la que se producía el nombramiento de los reyes de Aragón por los representantes aragoneses previo al juramento ante el Justicia de Aragón frente al altar mayor de la Seo de Zaragoza: «Nos, que somos y valemos tanto como vos, pero juntos más que vos, os hacemos Principal, Rey y Señor entre los iguales, con tal que guardéis nuestros fueros y libertades; y si no, no». Reclamo esa seña de identidad que compartimos, el pacto, el acuerdo y el diálogo basado en las libertades y el autogobierno, en un momento más que necesario.

Somos territorios con historia común, pero también con un presente compartido. Estamos trabajando proyectos que nos unen en beneficio común de la ciudadanía y dan continuidad a nuestra histórica proyección hacia Europa. Comunicaciones, infraestructuras, comercio, investigación..., son algunos de los terrenos en los que colaboramos. Con esa premisa, esta legislatura hemos estrechado lazos las presidencias de las Corts Valencianes y las Cortes de Aragón. Gracias, Enric, por tu tarea y tu talante. Hay un gran futuro por explorar entre nuestros territorios y ahí seguiremos encontrándonos.

Els desitjo una feliç cloenda del congrés *La veu del regne. Representació política, recursos públics i construcció de l'estat. 600 anys de la Generalitat Valenciana*.

Palacio de la Aljafería
27 de octubre de 2018

Acte de cloenda

ENRIC MORERA I CATALÀ

President de les Corts Valencianes

Hui, en aquest marc tan especial com és el castell de Santa Bàrbara d'Alacant, tanquem una celebració molt especial, el sis-cents aniversari de la sessió de corts que donaria pas a la Generalitat Valenciana, i això s'ha fet amb un més que interessantíssim congrés de la nostra comunitat universitària, amb l'encertat títol de *La veu del regne*.

L'any 1308 la ciutat d'Alacant va ser incorporada al regne de València, un regne jove –amb setanta anys de vida– per aquells temps i encara en procés de configuració. La importància d'aquesta ciutat era més que evident i per això fou vila reial i, per tant, comptava amb representants a les corts generals del regne de València.

Hui té un sentit molt especial aquest acte de cloenda del congrés que ha tractat la història dels sis-cents anys de la Generalitat. Els representants de la vila reial d'Alacant formen part d'aquesta història i d'aquella sessió del 22 de març de 1418, dia en què al convent de Predicadors de València es creava una institució que hui, amb la democràcia, té un altre sentit però que és hereva d'una tradició política moderna ja per aquells temps.

Com les corts valencianes, creades l'any 1261 i que són les actuals Corts democràtiques. Amb açò queda més que demos-

trat que el nostre poble té una història llarga com a poble, que ens uneix i de la qual ens hem de sentir més que orgullosos. No som cap invent recent, som els hereus d'una tradició històrica que comença l'any 1238 amb l'entrada del rei Jaume I a la ciutat de València.

Les actuals democràcies parlamentàries tenen l'origen en el parlamentarisme medieval, en institucions com ara les corts i la Generalitat, institucionalitzacions públiques poc conegudes, ja que historiadors i divulgadors sovint descriuen els relats de reis i de la seua cort, que és el poder central, i molt poca cosa de la realitat dels regnes.

L'antic regne de València, el país dels valencians, no va nèixer per pactes dels anys vuitanta, sinó que és el resultat d'un procés històric que ve de lluny. Aquest és l'objectiu cabdal del congrés, conèixer la nostra història, tot fent servir la Generalitat com a fil conductor de la història d'un regne, d'una comunitat autònoma en la versió contemporània, per saber d'on venim i qui som, quin és el nostre patrimoni comú, la nostra herència, el nostre llegat institucional.

Les corts han viscut diverses situacions institucionals al llarg dels anys: època foral, centralisme borbònic, cantonalisme, repúbliques, monarquies liberals, dictadures..., i a partir de l'any 1978, amb la nova Constitució i la recuperació de la democràcia, una monarquia parlamentària. Aquell mateix any vam aconseguir el govern preautonòmic i amb la Constitució, una nova distribució de l'Estat que atenia la demanda popular de «llibertat, amnistia i estatut d'autonomia». En aquell moment resultava impossible concebre el trànsit de la dictadura a la democràcia sense una descentralització del poder polític.

En recordar aquell moviment per l'autogovern, per l'autonomia de fa tants anys, no podem perdre de vista el context actual que la uniformitat vol tornar a recentralitzar, malgrat que l'anterior fora un model més llunyà i ineficient per a la gestió pública i per a la ciutadania. Des d'un punt de vista particular, però amb una visió global, hem de defensar la diversitat de tots els pobles que formem la Unió Europea, perquè la pluralitat és rica, ens fa únics..., i el respecte cap a la diversitat aconseguix unir i ens fa sentir còmodes, iguals, dins d'una Unió Europea en què tenim cabuda tots els pobles, totes les expressions culturals pròpies, totes les llengües.

En aquest sentit, no podem oblidar la gran tasca que està desplegant el Comitè Europeu de les Regions i la seua actual reflexió sobre l'Europa que volem. Nosaltres, des de les Corts Valencianes, hi hem participat com a resposta a la proposició del president del comitè, Heinz Karlz-Lambertz, i hem enllestit una conferència que agrupa els parlaments regionals europeus, dins la CALRE, per adreçar un missatge positiu a les institucions europees de cara a protegir el patrimoni cultural heretat i promoure la riquesa de la diversitat lingüística europea, perquè això ens fa més grans i més forts. Units en la diversitat.

Les Corts també hem estat capdavanters entre els parlaments europeus a l'hora de signar l'Aliança per la Cohesió, una reclamació estratègica, també promoguda pel Comitè Europeu de les Regions, perquè la Unió no deixi d'invertir i d'apostar per unes polítiques potents de cohesió social i econòmica, per tal d'afavorir l'equilibri entre els diferents territoris del Nord i del Sud, i per anivellar els uns i els altres en progrés social, econòmic i cultural.

En l'actualitat tenim més coses que ens uneixen que les que ens separen a tots els habitants de la Unió Europea. Per això cal vore el futur amb esperança i s'ha de donar veu a tots els pobles d'Europa que tenen voluntat de fer una Unió forta des de la diversitat, des de la pau i la concòrdia. És possible construir aquesta Unió Europea des del respecte a la voluntat de ser de tots els pobles que, com el nostre, el valencià, sempre ha persistit en la voluntat de continuar sent poble.

És possible construir aquesta Unió Europea des de la pau, la democràcia, la tolerància, des del respecte a la pluralitat, a la diversitat i al coneixement, amb tots aquests valors, que són valors creats al caliu de les antigues civilitzacions que han conformat el nostre ser comú europeu i que estan totalment oposats a la xenofòbia, als moviments extrems, a la intolerància, dels quals ja està advertint el Parlament Europeu i que, en qualsevol cas, no tenen cabuda en les societats democràtiques.

Sis-cents anys després d'aquella reunió de les corts generals del regne de València, continuem integrats cada vegada més en un món global però amb el ferm compromís de ser i continuar sent en el futur valencians i valencianes, dins d'una Unió Europea que volem més participativa, més forta i plural. En aquest camí ens trobem, allí on cabem totes i tots i cal que continuem treballant des de la convicció en els principis fundacionals de la Unió i amb l'esperança compartida en un futur més digne i segur per a tots.

Castell de Santa Bàrbara
28 d'octubre de 2018

Vuit dies per a la història. Crònica del congrés

La veu del regne

JUAN VICENTE GARCÍA MARSILLA

Universitat de València

La idea de commemorar els sis-cents anys de la creació de la Generalitat Valenciana com a institució consolidada amb un gran congrés que reflexionés sobre el paper històric i la seua evolució va sorgir d'una proposta que el doctor Antoni Furió, acompanyat pel llavors Rector Magnífic de la Universitat de València, el doctor Esteban Morcillo, va fer al Molt Honorable President de la Generalitat Valenciana Sr. Ximo Puig, el novembre de 2017. Com es va explicar en aquella reunió fundacional, no es tractaria únicament de celebrar una trobada erudita a major glòria de la institució, sinó d'una convocatòria de més llarg abast que es convertís en una autèntica fita historiogràfica a escala internacional. Perquè la fundació de la Diputació del General de València el 1418 no havia estat un fet aïllat, sinó l'expressió a escala local d'un moviment d'institucionalització del poder delegat de les corts i els parlaments que, d'una manera o d'una altra, es va estendre per tot l'Occident europeu. Per això, la reunió científica que es pretenia organitzar no hauria de limitar-se només als especialistes de la història de la nostra Generalitat, sinó que hauria d'aplegar també els estudiosos d'altres organismes paral·lels o assimilables existents a la resta dels estats de la mateixa Corona d'Aragó i a altres regions del continent, com

Itàlia, França, Borgonya, Flandes i els Països Baixos, Castella, Navarra, Portugal, Suïssa o Anglaterra. La proposta va ser acollida de forma molt favorable i va rebre el suport de Presidència de la Generalitat per a celebrar un congrés de gran volada l'octubre de 2018. Després, altres institucions, entre les quals, senyaladament, les Corts Valencianes i les altres universitats públiques valencianes, es van sumar al projecte, i amb tot això, deu mesos més tard, es va fer possible que durant vuit dies vora dos-cents historiadors de diferents especialitats es capbussaren en l'anàlisi de tots els aspectes possibles d'aquelles institucions diverses vegades centenàries. Van ser vuit dies per a la història.

Òbviament, l'organització d'aquell magne esdeveniment no va ser senzilla. Una vegada aprovada la proposta, el professor Furió va nomenar dos secretaris acadèmics, Lluís Guia, professor titular d'història moderna de la Universitat de València, i qui açò subscriu, professor titular d'història medieval, i a través de moltes reunions, idees compartides, discussions, trucades, correus electrònics i whatsapps, anà perfilant-se a poc a poc l'estructura del congrés, per al qual va resultar de tot punt imprescindible el concurs d'Elisa Palacios, al front de la «logística» i de tot l'aparell administratiu.

Es tractava, per una altra part, d'implicar no sols la Universitat de València, sinó també les altres quatre universitats públiques valencianes –Universitat Politècnica de València, Universitat Jaume I de Castelló de la Plana, Universitat d'Alacant i Universitat Miguel Hernández d'Elx–, que efectivament es van fer presents tant als comitès com a l'organització dels actes que haurien de tenir lloc fora de la ciutat de València. A començaments de l'estiu de 2018, Antoni Furió i jo mateix ens

vam reunir a la Universitat Jaume I amb els professors Carmen Corona, Vicent Garcia Edo i Carles Rabassa, i a la Universitat d'Alacant amb Armando Alberola, David Bernabé, José Vicente Cabezuelo, Magdalena Martínez Almira i Josep Miquel Santacreu, i tot es va posar definitivament en marxa. Es pretenia fer arribar als quatre cantons de la Comunitat Valenciana el ressò de l'acte, de manera que, a més de la inauguració al paranimf de la Universitat de València, es faria una sessió institucional a l'Ajuntament de Morella i la clausura al castell de Santa Bàrbara d'Alacant, tot destacant la presència propera de la Generalitat al territori.

Finalment el congrés, amb un comitè científic integrat per una vintena d'historiadors de diferents universitats europees i de gran prestigi internacional i un comitè d'organització format per representants de les cinc universitats públiques valencianes, va quedar estructurat en setze sessions, a més de la inaugural i la de clausura. En total, es va poder comptar amb l'assistència de cent vuitanta-un especialistes de diferents àrees de coneixement, entre els quals es va voler combinar la participació de figures consagrades de primera línia en els seus camps respectius, que aportessen la seua experiència i saber fer, amb la de joves investigadors que estiguessen en aquest moment fent o acabant les tesis doctorals, dels quals podíem esperar sens dubte les majors novetats de recerques encara vives que no deixen de qüestionar i *orejar* constantment els nostres coneixements. És clar que distribuir totes aquestes contribucions en només uns pocs dies va suposar d'entrada el recurs a les sessions paral·leles, per a les quals diverses facultats de la Universitat de València –la de Geografia i Història per descomptat, però també la de Dret i la de

Medicina— van prestar generosament els salons d'actes, i a aquests es va unir el paranimf, el saló d'actes del Rectorat, la Facultat de Teologia del carrer dels Trinitaris i el saló d'actes de l'Octubre Centre de Cultura Contemporània. Fins i tot la darrera sessió, la que es concentrava en la història més propera de la institució, es va dur a terme al mateix Saló de Corts de la Generalitat Valenciana. Es pot dir que València va estar literalment «presa» pels historiadors durant poc més d'una setmana, i els mitjans de comunicació se'n feren ressò d'aquesta pacífica invasió de la ciutat.

Al cap i a la fi, l'àmplia participació en el congrés no feia sinó confirmar el gran interès que el tema suscitava, i més si tenim en compte que des del principi es va optar per no obrir les sessions a comunicacions lliures, sinó partir només de ponències encarregades a tot aquell que tingués alguna cosa interessant a dir sobre els sis-cents anys de la Generalitat Valenciana, o les experiències paral·leles d'altres institucions «germanes». Es va haver de fer així tot un escorcoll de recerques en curs protagonitzades no només per historiadors de les institucions, sinó també de l'economia, de la societat, de l'art, del dret, de la religiositat, especialistes en didàctica de la història, filòlegs, polítics i politòlegs.

La vesprada del 21 d'octubre, l'edifici històric de la Universitat de València, al carrer de la Nau, va acollir l'acte d'inauguració. Un paranimf ple de gom a gom va ser el marc perfecte per als discursos del Molt Honorable President de la Generalitat, Sr. Ximo Puig, de la Rectora Magnífica, Sra. María Vicenta Mestre, i del president del congrés, Antoni Furió, que va glosar la creació de la Generalitat i la seua evolució històrica i va explicar les línies mestres del congrés. A continuació, el claustre presidit per l'estàtua de Joan Lluís Vives es va convertir en un

escenari perfecte per a la representació d'un concert dramatitzat titulat *La Veu del Regne. Cants d'un poble per a trencar silencis*, muntatge de la Capella de Ministrers dirigida per Carles Magraner, amb texts d'Alfons Llorenç recitats pels actors Diego Braguinsky i Estela Martínez. La música antiga, des dels sons moruns fins a les obres del Barroc, va acompanyar diversos moments claus de la història valenciana en la veu dels seus protagonistes, començant pel plany dels musulmans davant la presa de València per Jaume I, i acabant amb l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia després de quasi tres segles de pèrdua de les institucions d'autogovern. El mateix espectacle va acompanyar posteriorment el congrés en els seus desplaçaments, i es va tornar a representar a l'església del convent de Sant Francesc de Morella, el 24 d'octubre, i en la sessió de clausura al castell de Santa Bàrbara d'Alacant, el dia 28.

Dilluns 22 d'octubre començaren ja les sessions científiques del congrés. Cal dir que la complexa «intendència» del congrés, amb l'obertura de les aules, el guiatge dels participants, l'atenció al so i a la imatge i moltes altres coses impensables que sempre solen ocórrer en macroesdeveniments com aquest, van córrer a càrrec d'un nodrit equip de voluntaris integrat pels becaris del Departament d'Història Medieval i Ciències i Tècniques Historiogràfiques i els alumnes del Màster en Història de la Formació del Món Occidental de la Universitat de València. Amb la por d'oblidar injustament algú, hi eren Luis Almenar, Alberto Barber, Antonio Belenguer, Guillem Chismol, Javier Fajardo, Miquel Faus, Luis Galán, Paula González, Guillermo López, Ignacio Nebot, Laura Peris, Cristina Rivera, Lledó Ruiz, Pablo Sanahuja i Blai Server, als quals cal agrair la tasca que van dur a

terme durant una setmana esgotadora. Alguns d'ells fins i tot pogueren alhora debutar com a historiadors presentant en el congrés les seues primeres recerques.

Les primeres sessions simultànies es repartiren entre l'Aula Magna de la Facultat de Medicina i les sales Palmireno i Joan Fuster de la Facultat de Geografia i Història. La primera havia de concentrar-se, per descomptat, en els orígens i l'evolució posterior de la institució protagonista. Amb el títol de *La Generalitat Valenciana. Institució clau de l'autogovern*, s'hi van desenvolupar ponències que començaven amb el veritable origen de la Diputació del General com a organisme delegat de les corts valencianes per a la recaptació dels subsidis pactats, fins i tot indagant en intents anteriors de crear sistemes de control del poder. A continuació, s'hi van tractar les reformes que va patir la institució en el segle xv, l'encaix posterior en les estructures de l'Imperi dels Habsburg, la disputa per la representació que es va viure entre la Generalitat i altres organismes, com els Estaments o les Juntes, i la dissolució final en el segle XVIII. Fins i tot es va parlar de l'intent fallit de crear una Diputació General única per a tota la Corona d'Aragó.

Paral·lelament, a la sala Palmireno s'analitzaven les relacions que feren nàixer la Generalitat, és a dir, les que es van establir entre el rei i els seus governats, el seu regne, en la sessió *Rei i regne: entre el pacte i la confrontació*, en la qual va ocupar un lloc destacat Catalunya i la seua conflictiva relació amb els monarques al llarg del segle xv, especialment durant la guerra que va enfrontar la Generalitat catalana amb Joan II. Però també es van revisar períodes posteriors i altres espais, com les Illes Balears, Castella o el País Basc, a més de trobar-hi igualment un buit per

a les relacions entre la família reial i la Generalitat Valenciana, o el suport que algunes famílies d'ací volgueren prestar a la rebel·lió catalana del Quatre-cents.

La tercera sessió, *Els espais i les imatges de la Generalitat*, va estar dedicada a l'art i l'arquitectura al servei d'aquest nou poder sorgit al segle xv, i el Palau de la Generalitat a la vora de la plaça de la Mare de Déu va jugar-hi, com no podia ser d'una altra manera, un paper protagonista, sent analitzat des de tots els punts de vista possibles. La seua imatge, els costos que va generar-ne la construcció, l'anàlisi dels cassetonats, les escultures de la tribuna i les pintures de la Saló de Corts centraren diverses contribucions, que tanmateix no es quedaren només a l'edifici, sinó que s'estengueren també a les despeses en festes i actes públics, als retrats o a aspectes simbòlics tan importants com la configuració d'un escut propi per a la institució. La comparació era també necessària en el camp estètic, de manera que ponències sobre els edificis paral·lels a Barcelona o a Saragossa, i tots aquells relacionats amb el poder al Palerm medieval, van marcar el contrapunt a l'experiència valenciana, i es va tancar la sessió amb una interessant mirada des del segle xix al passat medieval de les Vespres Sicilianes.

La segona jornada va congrega els especialistes d'altres àrees històriques, com els arxivers i paleògrafs, els historiadors del dret i els de la religiositat. A la sessió quarta, *La memòria del regne: arxius, fonts i tipologies documentals* es va reunir una de les més nodrides representacions de directors d'arxius d'Europa, a més d'estudiosos de la documentació que reflexionaren sobre les fonts històriques generades per les institucions d'autogovern, i en general sobre la generació d'una memòria per part

dels naixents estats sorgits al final de l'Edat Mitjana. La política, l'administració i la creació dels arxius van ser mostrats d'aquesta forma com a fenòmens indissolublement connectats en l'origen de la concepció moderna del poder.

La cinquena sessió, sota el títol de *Discurs pactista i pensament polític*, va tindre lloc a l'hemicicle de la Facultat de Dret. En aquesta trobaren el seu lloc els discursos polítics, les florides justificacions que tant els monarques com les assemblees generaren per al seu poder. En un espai com la Corona d'Aragó, on la idea del pactisme, de la «germanor» i la interdependència entre governant i governats, va esdevenir una mena d'eslògan d'una certa llibertat enfront d'altres regnes més autoritaris, era necessari anar a l'origen d'aquests conceptes. El diàleg entre poders, la creació de l'ideal del constitucionalisme, els problemes de les identitats o el recurs a la història per tal de justificar realitats polítiques presents, van ser alguns dels interessants problemes que es van abordar al campus de Tarongers.

Per la seua banda, la Facultat de Teologia, en ple centre de la ciutat, va ser la seu de la primera sessió dedicada als grups representats a les corts i a la seua Diputació, en aquest cas els estaments eclesiàstic i nobiliari. Amb el títol *La veu dels privilegiats: l'Església i la noblesa*, s'hi analitzaren els interessos d'aquests grups i les estratègies que desenvoluparen per tal de defensar-los en les assemblees, però especialment en el cas dels clergues es va posar de manifest que la col·lisió d'interessos entre els organismes polítics d'un estat concret i els de l'Església com a institució van ser sempre freqüents. Conflictes de tipus fiscal, jurisdiccional o de representació es feren palesos des del mateix segle XIV i s'aguditzaren al voltant de temes com la immunitat eclesiàs-

tica, el paper dels ordes militars o la interacció de les diputacions amb la Inquisició.

A mitjans de la setmana, el dimecres 24 d'octubre, el congrés es va traslladar a Morella, i diversos autobusos amb congressistes van desembarcar a la capital dels Ports, on l'Il·lustríssim Alcalde, Sr. Rhamsés Ripollés, els va rebre, junt amb la vicerectora de la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana. L'ocasió va ser aprofitada per retre homenatge als pioners treballs del professor Arcadi Garcia i Sanz. La seua conferència *La Generalitat Valenciana en la història*, reeditada per la Universitat Jaume I, va ser així solemnement llegida pel professor d'història del dret Dr. Vicent Garcia Edo. A continuació, la Capella de Ministrers va representar de nou el seu espectacle al convent de Sant Francesc, i després del dinar la sala del Justícia de l'Ajuntament de Morella va ser l'escenari de la sessió més jurídica del congrés, dedicada precisament a *Doctrina jurídica i lleis paccionades*, en la qual els historiadors del dret i de les institucions raonaren sobre els debats que protagonitzaren els juristes al voltant de la naturalesa de les diputacions, de la seua defensa dels furs o de la visió de la monarquia que desenvoluparen.

La tornada a València va marcar la segona meitat del congrés. El dijous 25 d'octubre va estar dedicat sobretot a l'anàlisi interna del funcionament de la Generalitat al llarg de la història. La sessió vuitena, *Funcions, competències i personal de la Generalitat* partí de la funció inicial de la institució, és a dir, la recaptació dels impostos votats a les corts, per a preguntar-se per tot el que allò va suposar, amb la formació d'un cos de funcionaris que la portaren a terme. Tanmateix, aviat unes altres competències van ser també assumides per la Generalitat, relacionades amb el

territori, la gestió dels recursos o el compliment de les ordenances emanades de la institució.

Naturalment, per a tot això eren necessaris diners, i la sessió paral·lela, la novena, *La Hisenda del regne: finances i fiscalitat* va estar destinada a comprendre com es van obtenir, en quines quantitats i a través de quines modalitats fiscals. Cal no oblidar que una «generalitat» era també un impost indirecte que la Diputació cobrava sobre diversos productes que circulaven pel mercat, i els seus registres poden donar també material per a estudiar el comerç i el consum en èpoques passades, com es va fer en aquesta sessió, que també va estudiar la distribució territorial de la fiscalitat o la difícil manera com es van reorganitzar les rendes de la Generalitat després dels decrets de Nova Planta.

La desena sessió, *Les altres generalitats* comparà tot allò amb aquelles altres institucions que funcionaven de forma semblant, com a representants de corts o parlaments. Algunes dins de la mateixa Corona, com les de Catalunya, Aragó o Sicília, però on també, per cert, va haver territoris que mai no aconseguiren una assemblea representativa pròpia ni, per tant, una diputació d'aquesta, com va ocórrer a Mallorca. Alguns estudiosos explicaren, no obstant això, com van funcionar les mediacions davant dels monarques d'aquests regnes sense corts. Pel contrari, altres estats de l'Europa meridional sí que disposaven d'institucions semblants, encara que algunes sense massa futur, com les dels estats angevins de Sicília, les de la Provença i, una mica més, les de Navarra.

El divendres 26 d'octubre l'onzena sessió, *Representació i representativitat*, es va concentrar en els aspectes més pròpiament polítics i socials. Eren les corts i els parlaments, i les seues dipu-

tacions, «la veu dels regnes» com el títol del congrés deia? Eren veritablement les aspiracions del *poble* les que es portaven al debat davant la presència dels monarques? Problemes com el grau de representativitat dels parlaments o les relacions amb els oficials reials, com per exemple, els virreis, posaren l'accent sobre els trets més polítics d'aquestes institucions, sense oblidar una ullada respecte al que va passar després de la desaparició d'aquelles assemblees en l'època borbònica.

El vessant econòmic del congrés es va tancar amb la sessió dotzena, *Deute públic i construcció de l'estat*, que va ser de nou una de les més obertes a les realitats europees. De fet, la capacitat de crear un deute propi, i de generar la confiança suficient per a respondre als emprèstits, va ser una de les claus perquè aquestes disputacions jugaren un paper decisiu en la construcció dels estats moderns. No tots els països assoliren en tot cas el mateix grau de desenvolupament en aquest sentit, en tant que els estats més absolutistes a penes els deixaren nàixer. Just és, en canvi, reconèixer la precocitat del deute públic estatal a la Corona d'Aragó, comparat ací amb casos com el portuguès, l'holandès, el francès, el castellà o el napolità, abans de la conquesta d'aquest regne per Alfons el Magnànim. A més a més, les conjuntures i les crisis afectaren òbviament el valor i la credibilitat d'aquells títols de deute, de manera que algunes ponències versaren sobre els vaivens de les delicades estructures financeres dels diversos estats al llarg dels segles.

L'interès del congrés per la Generalitat no va quedar ni tan sols confinat al període estricte de l'existència d'aquesta institució de l'època foral. També les visions enyoradisses posteriors hi tingueren cabuda, especialment en la tretzena sessió, *El segle XIX*:

l'evocació nostàlgica de la Generalitat i del sistema foral, que es va desenvolupar al saló d'actes de l'Octubre. Centre de Cultura Contemporània. Primer els romàntics i després els autors de la Renaixença convertiren el passat foral en una època daurada de llibertats perdudes en què la Generalitat –ja fos la valenciana, la catalana o la Diputació General d'Aragó– esdevingué la personificació política del sentir nacional. Els projectes polítics, la literatura, el folklore o la iconografia van ser al llarg del Vuit-cents especialment rics en al·lusions a aquelles institucions d'origen medieval que s'havien convertit en l'antítesi del centralisme asfixiant del sectors més «jacobins».

Les darreres sessions científiques del congrés es van dur a terme ja el dissabte 27 d'octubre amb les tres últimes sessions paral·leles. La catorzena, *La força de les ciutats: la Generalitat i el braç reial*, reflexionà sobre el braç o estament que va fer que els antics consells reials es convertissin en corts o parlaments: l'anomenat braç reial, és a dir, la representació activa de les ciutats. L'aliança amb les oligarquies urbanes davant els grups privilegiats tradicionals va ser de fet decisiu per al reforçament de les monarquies, de manera que en molts estats, i especialment en casos com el de València, on el pes de la ciutat-capital era determinant, a vegades tendien a confondre's els interessos de la burgesia amb els del país. Tanmateix, ciutat i Generalitat no sempre coincidien, el que va produir aferrissades disputes entre elles en més d'una ocasió.

Tampoc no calia oblidar que la gran maquinària política que suposava la creació d'una Generalitat no es bastia únicament per l'interès econòmic del rei, sinó que per a la seua subsistència es va haver de convertir en un gran canal de redistribució de riquesa,

en el qual van participar sectors molt distints de la població. En la quinzena sessió, *Els beneficiaris de la Generalitat: arrendataris i creditors*, doncs, van ser objecte d'anàlisi tant els grans mercaders que participaven en les licitacions d'impostos, com els nobles, clergues, vídues o institucions pietoses que compraven deute públic de la Generalitat, mentre que l'altra cara de la moneda va estar representada pels deutors de la Generalitat i els conflictes generats contra ells davant la Reial Audiència.

Finalment, la setzena sessió, *La reivindicació política i la recuperació de l'autogovern*, ens portà a temps més propers, a l'agitat segle xx en què les esperances d'autogovern es van veure trunca-des per la guerra, que va deixar en projecte l'estatut valencià de la República. Després vingué el llarg silenci, amb les mobilitzacions en pro de l'autogovern valencià ja al final de la dictadura, i els complicats pactes que es feren durant la transició que ens portaren a allò que ara anomenem la «Comunitat Valenciana». La participació d'algunes de les persones que protagonitzaren aquells moments decisius en aquesta última sessió va atorgar-hi la vivacitat del relat en primera persona en un marc tan impressionant com el Saló de Corts del Palau de la Generalitat. Les òptiques de la premsa o dels texts escolars van afegir una major riquesa a l'estudi d'un període cabdal del nostre passat recent.

Cal remarcar que la implicació de les institucions polítiques, tant valencianes com dels altres antics estats de la Corona d'Aragó, va ser total. El Molt Honorable President, Sr. Ximo Puig, no únicament va presidir l'obertura del congrés, sinó que va improvisar una recepció als participants el dissabte de matí al mateix Palau de la Generalitat, i les Corts van cobrar tot el protagonisme durant les jornades de dissabte i diumenge. El dissabte 27

van oferir el palau dels Borja per a la presentació de les *Acta Curiarum Regni Sardiniae*, el recull de totes les decisions preses en les corts sardes durant segles, un acte organitzat pel professor Lluís Guia i els professors sards Michele Cossa, Antonello Mattone i Carla Ferrante i en el qual van intervenir el Molt Excel·lent President de les Corts Valencianes, Sr. Enric Morera, el del Parlament de Catalunya, Molt Excel·lent Sr. Roger Torrent, i el president del Consiglio Regionale della Sardegna, Preg. Sr. Gianfranco Ganau, mentre que els presidents de Sicília, del Parlament de les Illes Balears i de les Cortes de Aragón enviaren textos excusant la seua presència i subratllant la importància dels actes celebrats en les darreres jornades.

La clausura d'aquesta setmana farcida d'actes científics i protocol·laris ens va dur, com s'ha dit, a Alacant. De bell nou van ser les Corts les protagonistes a l'interior del castell de Santa Bàrbara, i els parlaments dels presidents del Parlament de Catalunya i el de les Corts Valencianes i de la Consellera de Cultura del Govern de les Illes Balears van ser contestats en aquest cas pels del vicerector de la Universitat d'Alacant, Dr. Francisco Torres, i per l'alcalde d'Alacant, l'Excel·lentíssim Sr. Luis Barcala. L'última representació de *La veu del regne. Cants d'un poble per a trencar silencis* va cloure el congrés, o més bé va donar pas a la darrera etapa, que haurà de ser la publicació de les actes.

De fet, el balanç de les jornades de *La veu del regne* no es pot fer tenint en compte només el nombre imponent de congressistes ni la qualitat de les seues contribucions. Cal dir també que el ressò mediàtic va estar molt per damunt del que sol ser habitual en un acte de naturalesa acadèmica com aquest, i sobretot que les relacions humanes establertes entre els participants, a

les quals contribuïren no poc els dinars i sopars conjunts o les hores de viatge recurrent el país, de ben segur que van contribuir a reforçar els lligams entre escoles historiogràfiques de contrades molt diferents del vell i fins i tot del nou continent. Deixar l'empremta de tota aquesta febril activitat científica en uns volums que recullen la versió més reposada d'aquelles intervencions d'octubre del 2018 és l'objectiu dels llibres l'edició dels quals comença amb aquest volum i es prolongarà al llarg de l'any 2020. Estem segurs que, igual que el congrés va ser un èxit de participació, les actes hauran de convertir-se en un referent fonamental per a qualsevol estudi posterior sobre la Generalitat Valenciana i sobre els poders representatius arreu d'Europa.

El 1418, ara fa sis-cents anys, es creava la Generalitat Valenciana, la més alta institució representativa del regne de València durant l'època foral. En realitat, la Diputació del General, el nom original de la institució, havia començat a configurar-se molt abans, però no va ser fins les corts de 1418 que es va constituir com un òrgan permanent, amb una estructura administrativa i unes funcions clares i definides. Aquesta diputació permanent de les corts representava el conjunt dels habitants del regne de València, i se la coneixia habitualment amb el nom de Generalitat. La seua existència es prolongà fins a començaments del segle XVIII, quan va ser abolida, junt amb les altres institucions valencianes, pels decrets de Nova Planta. Finalment, i en el marc de l'Estatut d'Autonomia de 1982, es va recuperar el nom de Generalitat per a designar el conjunt d'institucions de l'autogovern valencià.

Amb motiu de l'efemèride, les universitats públiques valencianes van rebre l'encàrrec de la Generalitat d'organitzar un congrés internacional sobre la història de la institució. El congrés reuní més de cent-vuitanta investigadors d'universitats europees i americanes, les intervencions dels quals aportaren nous coneixements i també noves reflexions tant sobre la Generalitat Valenciana, com sobre altres conceptes i temes claus relacionats. Aquest primer volum de la sèrie recull els parlaments de naturalesa protocol·l·lària o acadèmica que es pronunciaren en les sessions institucionals del congrés, junt amb el programa i una crònica de les activitats que s'hi van dur a terme, i serà seguit, molt aviat, pels successius volums amb les contribucions científiques que s'hi van presentar.

1418
2018

GENERALITAT VALENCIANA
600 anys Tots a una veu

VNIVERSITAT
D VALÈNCIA